

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут державного управління
Кафедра державного управління і місцевого самоврядування

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня магістра

студентки Чопенко Ольги Миколаївни

академічної групи 281М-21з-5 ІДУ

спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

на тему: «Реалізація державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади України»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	доцент Лимар А.П.			
розділів:				

Рецензент				
-----------	--	--	--	--

Нормоконтролер	Вишнеvsька О.В.			
----------------	-----------------	--	--	--

Дніпро
2022

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи ступеня магістра «Реалізація державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади України»

83с., 4рис., 1 табл., 88 використаних джерел.

КОРУПЦІЯ, ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ, ПУБЛІЧНА ВЛАДА, ОРГАНИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ, АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА, РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які складаються і розвиваються в сфері запобігання корупції.

Предмет дослідження – реалізація державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади України.

Метою кваліфікаційної роботи є комплексне та всебічне дослідження особливостей реалізації державної антикорупційної політики в органах публічної влади України задля вирішення існуючих проблем в цій сфері.

У першому розділі висвітлено теоретичні аспекти дослідження корупції як негативного суспільно-правового явища.

Другий розділ присвячено особливостям реалізації державної антикорупційної політики в органах публічної влади України.

В третьому розділі висвітлено перспективи вирішення проблем реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади України.

Рекомендації та пропозиції, надані в роботі, можуть бути корисними правознавцям, політикам, посадовцям органів публічної влади та пересічним громадянам.

ABSTRACT

Explanatory note to the qualification work of the master's degree «Implementation of state policy in the field of prevention of corruption in public authorities of Ukraine»

83 pages, 4 figures, 1 table, 88 used sources.

CORRUPTION, PREVENTION OF CORRUPTION, PUBLIC AUTHORITY, BODIES OF PUBLIC AUTHORITY, ANTI-CORRUPTION POLICY, IMPLEMENTATION OF ANTI-CORRUPTION POLICY.

The object of the research is social relations that develop and develop in the field of corruption prevention.

The subject of the study is the implementation of state policy in the field of corruption prevention in public authorities of Ukraine.

The purpose of the qualification work is a comprehensive and comprehensive study of the peculiarities of the implementation of the state anti-corruption policy in the public authorities of Ukraine in order to solve existing problems in this area.

The first chapter highlights the theoretical aspects of the study of corruption as a negative social and legal phenomenon.

The second section is devoted to the peculiarities of the implementation of the state anti-corruption policy in public authorities of Ukraine.

The third chapter highlights the prospects for solving the problems of implementing state policy in the field of corruption prevention in public authorities of Ukraine.

Recommendations and suggestions provided in the work can be useful to legal experts, politicians, officials of public authorities and ordinary citizens.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРУПЦІЇ ЯК НЕГАТИВНОГО СУСПІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЯВИЩА.....	11
1.1. Поняття, сутнісні характеристики та соціальна небезпека корупції.....	11
1.2. Аналіз підходів до класифікації корупції.....	19
1.3. Специфіка корупції як дисфункції органів публічної влади, причини її виникнення.....	23
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ.....	29
2.1. Поняття, специфіка та суб'єкти реалізації антикорупційної політики державив органах публічної влади інтересів.....	29
2.2. Функціональна спрямованість інститутів громадянського суспільства на реалізацію державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади.....	36
2.3. Оцінка стану реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади України.....	43
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ.....	49
3.1. Зарубіжний досвід реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади.....	49
3.2. Розробка рекомендацій і пропозицій, спрямованих на вирішення проблем реалізації державної антикорупційної політики в органах публічної влади.....	56
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

Кожна країна прагне успішно вирішувати різноманітні соціально-економічні та політичні завдання, забезпечувати гідну якість життя своїх громадян. Для цього потрібні високий рівень законодавства та правосвідомості, стійкий правопорядок. В свою чергу, відступ від принципів правової і демократичної держави завдає шкоди суспільству, державі та людині. В цьому аспекті, особливо небезпечними є корупційні правопорушення, що виявляються в різних формах і в різних сферах суспільних відносин.

Дійсно, корупція – одна з найсерйозніших глобальних проблем, що загрожує соціальному, економічному та політичному розвитку країн. Корупція постійно еволюціонує і, як усіяке складне соціальне явище, фактично не має меж. Вона характеризується універсальністю – існує у всіх державах незалежно від ступеня соціально-економічного та політичного розвитку, набуває нових транснаціональних форм, проникає у всі сфери життя, тим самим завдаючи шкоди державі і суспільству. До того ж, високий рівень корупції наражає на ризик суверенітет і безпеку держави. Її причини, так само як і обумовлені нею наслідки, є серйозним викликом державі, оскільки призводять до зниження ефективності інститутів публічної влади, деформують основи суспільного ладу, різко скорочують потенціал права в управлінні державними справами.

Корупція як соціальне явище насамперед відбивається у зростанні недовіри з боку суспільства до органів публічної влади. Політична нестабільність, слабка ефективність інститутів публічної влади, політична неграмотність цивільного населення та специфіка вітчизняного політичного устрою є основними факторами, що сприяють поширенню такого негативного явища як корупція.

У світі загалом, як і в Україні, корупція дедалі впевненіше займає лідируючі позиції у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Крім того, доводиться констатувати збільшені розміри прояву та масштаби поширення корупційних дій, що підривають як правовий та економічний потенціал

держави, так і довіру громадян до органів публічної влади. Сучасні євроінтеграційні процеси вимагають високого ступеня довіри європейської спільноти до нашої держави. Однак, цьому суттєво перешкоджає високий рівень корупції в Україні. Саме тому в сучасній Україні протидія корупції набуває все більш послідовного політичного і правового значення та забезпечення.

Особливо негативним є те, що сьогодні корупція в Україні – це бар'єр на шляху нормального розвитку країни. Міжнародні незалежні рейтинги наочно показують, що рівень корупції в Україні на сучасному етапі неприпустимо високий. Найбільше корупція розвинена в органах публічної влади, що завдає величезних збитків економіці країни.

За своєю суттю державна політика в сфері запобігання корупції є розробкою та здійсненням послідовних заходів, спрямованих на усунення умов і причин, що лежать в основі появи корупції в різних сферах життєдіяльності суспільства. Незважаючи на значний комплекс існуючих заходів, спрямованих на боротьбу з корупцією, визначення поняття корупції та виявлення її сутності відіграє одну з найважливіших ролей у сучасних рамках реалізації антикорупційної політики країни. Адже саме через існування різних концепцій та розуміння сутності і визначення корупції виникають складності у публічному регулюванні цього соціального явища.

Зважаючи на все це, назріла нагальна необхідність перегляду особливостей реалізації державної антикорупційної політики в органах публічної влади України, що матиме наслідком розробку важливих рекомендацій з урахуванням існуючих об'єктивних закономірностей та реалій сучасної повномасштабної війни проти РФ. Все зазначене вище дає змогу говорити про надзвичайно високий рівень актуальності та важливості досліджуваної проблематики, а отже і теми кваліфікаційної роботи магістра.

Сьогодні більшість населення України відчуває на собі вплив корупції. У зв'язку з чим, а також з огляду на множинність та багатоплановість феномена корупції, ця тема приваблює невичерпну кількість дослідників у різних галузях

науки. Так, вивчення корупції ведеться, зокрема, у політології, історії, юридичних науках, соціології, кримінології, економіці. Щороку пишуться сотні та тисячі дослідницьких робіт на цю тему. Проблематикою реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади України займалася ціла низка вітчизняних та зарубіжних науковців. Серед них варто виділити наступні прізвища: К.А. Бабенко, О.І. Васильєва, Н.В. Васильєва, В. Гура, Г.В. Дьомочка, С.А. Задорожний, Я.Ф. Жовнірчик, Л.І. Каленіченко, І.О. Калугіна, Д.В. Костенко, С.Ж. Лазаренко, А.П. Лимар, Д.Ю. Мартинов, М.І. Мельник, В.В. Нонік, Н.І. Обушна, Е.В. Расюк, К.М. Рудой, В.М. Санжаровець, Д.В. Слинько, Н.В. Сметаніна, О.В. Скочиляс-Павлів, В.В. Сокурєнко, В.М. Соловйов, Т.М. Супрун, І.Ю. Чайка та інші.

Однак, не беручи до уваги величезну кількість наукових досліджень та дослідницьких робіт, що стосуються реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади, багато аспектів цієї теми потребують негайного оновлення, доповнення, а також відмови від застарілих і впровадження нових підходів до розуміння даної проблеми, які часто принципово відрізняються від існуючих нині. Тож аналітичний огляд досліджень та літератури, присвячених проблемі реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади, яскраво демонструє потребу у систематизації всіх розрізнених знань, що дасть змогу виробити достатньо ефективні заходи протидії корупційним проявам у системі органів публічної влади України.

Об'єктом наукового дослідження є суспільні відносини, які складаються і розвиваються в сфері запобігання корупції.

Предметом дослідження є реалізація державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади України.

Мета дослідження полягає у комплексному та всебічному дослідженні особливостей реалізації державної антикорупційної політики в органах публічної влади України задля вирішення існуючих проблем в цій сфері.

Дана мета зумовила собою формулювання наступних завдань дослідження:

- дослідити поняття, визначити сутнісні характеристики та соціальну небезпеку корупції;
- здійснити аналіз підходів до класифікації корупції;
- описати специфіку корупції як дисфункції органів публічної влади, визначити причини її виникнення;
- вивчити поняття, з'ясувати специфіку та визначити суб'єктів реалізації антикорупційної політики держави в органах публічної влади, встановити її місце у системі національних інтересів;
- окреслити функціональну спрямованість інститутів громадянського суспільства на реалізацію державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади;
- здійснити оцінку стану реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади України;
- проаналізувати зарубіжний досвід реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади;
- розробити рекомендації і пропозиції, спрямовані на вирішення проблем реалізації державної антикорупційної політики в органах публічної влади.

У зв'язку з комплексним характером теми кваліфікаційної роботи магістра, було використано різноманітні методи політології, історії, юридичних наук, соціології, економіки тощо, що обумовило нове цілісне змістове осмислення сутності явища корупція. Так, методологічною основою дослідження є загальнонаукові методи пізнання – аналіз і синтез. Дослідження ґрунтується на принципах об'єктивності та історизму. Для розв'язання поставлених завдань використано проблемно-аналітичний, комплексно-хронологічний, описовий та порівняльно-правовий методи дослідження.

Тут також використовуються методи індукції і дедукції. Дані про особливості реалізації державної антикорупційної політики в органах публічної

влади були зібрані і систематизовані з використанням методу індукції. На основі цих зібраних даних результати і рекомендації були розроблені з використанням методу дедукції.

Дане дослідження ґрунтується на системному, інституційному, структурно-функціональному та соціально-політичному підходах, які полягають в комплексному дослідженні великих і складних систем як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин.

Так, зокрема, системний підхід надав можливість розглянути феномен корупції цілісно та в контексті органів публічної влади. Саме завдяки системному підходу логічним постає взаємозв'язок негативного впливу корупції на органи публічної влади в Україні.

Інституційний підхід застосовано, зокрема, для вивчення системи суб'єктів, за допомогою яких здійснюється реалізація державної антикорупційної політики в органах публічної влади України.

Структурно-функціональний підхід уможливив розгляд реалізації державної антикорупційної політики в органах публічної влади України як певної цілісності, системи зі складною структурою, кожен елемент якої має певне призначення й виконує специфічні функції, спрямовані на боротьбу із загрозливими проявами та тенденціями.

Соціологічний підхід мав на меті з'ясувати соціально-політичні чинники корупції в органах публічної влади, а також вплив на органи публічної влади інших процесів, зумовлених корупцією.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному дослідженні теоретичних та практичних проблем реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади України.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх використання для правових, політологічних, соціологічних, економічних, статистичних та інших досліджень, які стосуватимуться реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади України. Матеріали роботи можуть бути використані під час викладання загальних і

спеціальних курсів з означеної проблематики. Окремі положення даної роботи та науково обґрунтовані рекомендації можуть бути корисними правознавцям, політикам, посадовцям органів публічної влади та пересічним громадянам задля ефективізації процесу реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади України. Практична значимість кваліфікаційної роботи також полягає у тому, що зроблені у дослідженні висновки можна, зокрема, використовувати під час підготовки нових проєктів антикорупційних законів.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи повністю відповідає логіці проведеного наукового дослідження, є визначена її метою та завданнями. Так, робота складається зі вступу, трьох розділів, які включають в себе вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

Загальний обсяг кваліфікаційної роботи магістра становить – 83 сторінки. Список використаних джерел викладений на 10 аркушах та становить 88 найменувань. Робота містить 1 таблицю та 4 рисунки, а також додатки, які викладені на 3 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРУПЦІЇ ЯК НЕГАТИВНОГО СУСПІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЯВИЩА

1.1. **Поняття, сутнісні характеристики та соціальна небезпека корупції**

З моменту виникнення ринкових відносин і зародків державного ладу, людство схильне до такого явища, як корупція, і з тих же часів намагається зі змінним успіхом цьому явищу протидіяти. Так, ще у давнину існував звичай дарувати подарунки вождям та жерцям, щоб отримати їхню прихильність до себе. Такий подарунок виділяв людину з натовпу інших прохачів та сприяв виконанню прохання. Тому подібна «плата» вважалася нормою для первісного суспільства.

Спочатку явище корупції було радше моральною проблемою, що знайшла своє відображення у багатьох провідних релігіях того часу. Наприклад, у Біблії сказано: «Дарів не приймай, бо дари сліпими роблять зрячих...» [4, с. 82]. У міру того, як відбувалося ускладнення держави та державного устрою, став вибудовуватися і апарат управління, до якого мали входити професійні чиновники, які користувалися своїм становищем для збільшення своїх доходів.

Однією з найдавніших згадок про корупцію є клинописи стародавнього Вавилону, що належать до середини 3 тис. до н.е. Згідно з цими текстами, шумерський цар Урукагіна (за деякими джерелами Урунімгіна) уже тоді боровся із проблемою зловживання владою суддями та чиновниками. З появою корупції стикалися і правителі стародавнього Риму, і правителі стародавнього Єгипту. Наприклад, про неї є згадка навіть у XII Римських таблицях, що датуються 451-450 рр. до н.е. [83]. Деякі дослідники взагалі вважають, що розквіт корупції в період античної епохи вплинув на розпад Римської імперії.

Отже, з того моменту, як суспільство стало ієрархічним, корупція отримала основу для свого існування. Охочі отримати особливі привілеї за

допомогою подарунка, підкупу чи винагороди в осіб, які були при владі, спровокували збільшення кількості хабарників і розвиток корупції як такої. Подібний розвиток корупції відбиває реалізацію найпоширенішого правила будь-якої економічної системи: «попит породжує пропозицію».

Корупція – це багатомірне явище, яке у системі суспільних відносин постає як проблема економічна, правова, політична, соціальна і навіть культурна. Через свою багатоплановість та складність корупція має чималу кількість різноманітних визначень, що використовуються залежно від завдань та цілей конкретного дослідження.

На думку вченого К. Фрідріха, «будь-яка спроба проаналізувати поняття корупції буде суперечити факту, що англійською та іншими мовами слово «корупція» історично має абсолютно різні значення» [15, с. 45].

Якщо розглядати з етимологічної точки зору, то термін «корупція» походить від поєднання двох латинських слів «congrei» (кілька учасників зобов'язального відношення щодо єдиного предмета) та «gumpere» (ламати, пошкоджувати, скасовувати, псувати) [78]. Згодом виникли нові для латині терміни, як «corruption» або «corrumpere» (у перекладі «підкуп», «підкуплювати») [68, с. 158].

Корупція історично визначається як протиправна діяльність, яка полягає у використанні посадовими особами владних повноважень для особистого збагачення. Термін «corrumpere» у римському праві розумівся як «руйнувати, ламати, підкуповувати» і позначав змову кількох учасників, метою яких був неправомірний вплив, наприклад, на судовий процес та зламування нормального ходу управління громадськими справами [75].

У найзагальнішому вигляді корупція визначається як соціально-економічна категорія, яка має на увазі відносини, що складаються між особами, які обіймають посади в органах публічної влади, та окремими громадянами у зв'язку з використанням можливостей публічної служби з метою отримання особистої вигоди на шкоду інтересам третьої сторони, зокрема держави.

У сучасному тлумачному словнику під поняттям «корупція» розуміється «використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення» [7].

У посібнику ООН щодо антикорупційної політики зазначається, що «корупція – це загальне явище чи, можливо, сукупність явищ, які пов'язані різними способами, але немає єдиного суворого об'єктивного визначення, яке охоплює корупцію» [87].

У Юридичному словнику Блека корупція визначається як «дія посадової чи довіреної особи, яка незаконно та неправомірно використовує свою посаду чи статус, щоб забезпечити певну вигоду для себе чи для іншої особи всупереч обов'язку та правам інших»[65].

У Цивільній конвенції про боротьбу з корупцією 1999 року, термін «корупція» визначається як «прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дачу або одержання хабаря чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, що порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, яка отримує хабаря, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи»[60].

Кодекс поведінки посадових осіб від 17 грудня 1979 р., визначає корупцію як «скоєння будь-яких дій при виконанні обов'язків, або у зв'язку з цими обов'язками в результаті прийняття подарунків, обіцянок чи стимулів, чи їх незаконне одержання кожен раз, коли має місце така дія або бездіяльність» [23].

Що стосується вітчизняного законодавства, то основним законодавчим актом у даній сфері є Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року. В ньому закріплено наступне визначення даного терміну: «корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у

частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [40]. В свою чергу, до осіб, визначених ч.1 ст. 3 даного Закону слід віднести осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, тобто публічних службовців [61, с. 156-157].

І.Ю. Чайка та Г.В. Дьомочка зазначають, що «корупція виникає там, де уповноважена державою на виконання певних функцій особа не реалізує ці функції, а використовує свої повноваження для здобуття різних благ» [61, с. 158].

Л.І. Каленіченко та Д.В. Слинько визначають корупцію як «соціально небезпечне явище, змістом якого є система негативних поглядів, настанов і діянь службових осіб інститутів влади та управління, державних і недержавних підприємств, організацій і установ, політичних партій та громадських організацій, спрямованих на задоволення особистих, групових або корпоративних інтересів шляхом використання свого службового становища, всупереч інтересам суспільства та держави» [19, с. 41].

Вчений В.В. Нонік розуміє корупцію як «негативне явище, що «отруює» суспільне життя будь-якої держави» [37, с. 104].

На думку К.М. Рудого, «корупція є складним соціальним явищем, яке негативно впливає на всі сфери політичного і соціально-економічного розвитку суспільства та держави, загрожує демократії та правам людини, підриває соціальну справедливість, легітимність публічних інститутів, добробут, завдає шкоди суспільству та національній безпеці» [50,с.69].

Д. В. Костенко визначає корупцію «складним соціальним явищем, яке здійснює негативний вплив як на політичний, так і на соціально-економічний розвиток суспільства та держави загалом» [26].

Звичайно, корупція – це наслідок багатьох процесів, які відбуваються у суспільстві. Причинами її розвитку та процвітання можуть бути і політична нестабільність, і ослаблення соціального контролю, і економічний спад, і

дефекти правової системи. На жаль, для системи органів публічної влади в багатьох країнах характерна висока корупціогенність.

Як зазначають М.В. Костицький та Н.В. Кушакова-Костицька, «корупція є зворотньою стороною будь-якої державної влади, не зважаючи на рівень демократизації, вид державного устрою, форми правління» [49, с. 33].

Без розуміння сутнісних характеристик явища корупції важко вирішити важливі проблеми щодо її попередження та припинення в системі органів публічної влади.

Можна виділити такі загальні риси, властиві явищу корупції:

- 1) корупція – це не механічна проста сукупність однорідних правопорушень, а комплексне соціально-правове явище;
- 2) корупція – це системне явище;
- 3) корупція – це суспільні відносини між особами, наділеними владним статусом та тими, хто цією владою не наділений;
- 4) це дії, скоєні за винагороду, обов'язково пов'язані з виконанням посадовою особою своїх службових обов'язків.

В свою чергу, Л.І. Каленіченко та Д.В. Слинько серед основних ознаки корупції виділяють наступні:

- «1) вчиняється спеціальним суб'єктом права;
- 2) вчиняється у межах службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей;
- 3) вчиняється з метою отримання неправомірної вигоди для себе або інших осіб;
- 4) вчиняється в певній формі» [19, с. 39].

Говорячи про корупцію, важливо зауважити, що вона має не лише прихований (латентність – її основна особливість), а й договірний характер вчинення. Корупційні дії зазвичай не оскаржуються, оскільки винні сторони мають взаємну вигоду від правопорушення. Навіть здирництво хабара часто не буває оскаржено, оскільки громадяни рідко довіряють інституту протидії корупції [73].

Вартотакож зазначити, що корупція – це своєрідна поведінка керуючої еліти, що відхиляється від нормальної, та проявляється у незаконному використанні нею суспільних благ і носить неформальний характер.

До того ж, корупція – це складне правове, соціальне та політичне явище. Вона обумовлена низькою правовою та загальною культурою, відсутністю національної ідеї, низьким рівнем правосвідомості та іншими негативними процесами [81, с. 612].

Науковець В.М. Санжаровець стверджує, що «головним стимулом до корупції є можливість отримання економічного прибутку, пов'язаного з використанням владних повноважень, а головним стримувальним чинником – ризик викриття і покарання» [51, с. 81].

Грунтуючись на аналізі наукової юридичної літератури, можна зробити висновок, що корупційні відносини виникають, як мінімум, з посадовця та особи, яка бажає скористатися посадовим становищем чиновника.

На думку професора з СШАР. Клітгаарда, «корупція є наслідком неефективної діяльності інститутів суспільства, рівень якої можна визначити за такою формулою: Корупція = монополія владних повноважень + свобода в ухваленні рішень – підзвітність» [71, с. 19].

Як слушно зазначає Е.В. Расюк, «суспільно небезпечні наслідки корупції являють собою сумарну шкоду, яку вона заподіює суспільним відносинам, тобто усі ті шкідливі, небажані із точки зору суспільства й держави зміни у соціальних цінностях та інтересах, які виникають у результаті вчинення корупційних правопорушень» [46, с. 108]. До того ж, виділяють внутрішні та зовнішні загрози від корупції [54, с. 169-170].

Тобто, можна сказати, що соціальна небезпека корупції виражається у реальній шкоді для суспільних інтересів відвчинюваних корупційних діянь. Це ті негативні зміни, яких зазнають суспільні цінності, а також ті витрати суспільства, які виникли внаслідок необхідності запобігання та протидії корупції. Якщо говорити більш конкретно, то мова йде про соціальну небезпеку корупції, яка виражається в:

- 1) неефективному розподілі і витрачанні коштів держбюджету;
- 2) неефективності корупційних фінансових потоків для функціонування та розвитку економіки країни;
- 3) втраті податків, коли мають місце ситуації, за яких податкові органи привласнюють частину сплачених податків;
- 4) зниженні ефективності від функціонування органів публічної влади;
- 5) пониженні якості суспільного сервісу;
- 6) зростанні соціальної нерівності населення;
- 7) створенні сприятливого ґрунту для інших видів злочинності;
- 8) руйнації легітимності влади;
- 9) зниженні суспільної моралі тощо [25 с. 22].

М.І. Мельник зазначає, що «корупція породжує у психології громадян відчуття безсилля, беззахисності перед державою, її окремими інститутами, посадовими та службовими особами» [32, с. 52]. До того ж, «корупція чинить вплив і на стратифікацію суспільства та формування олігархічних груп за рахунок несправедливого розподілу фінансів» [72, с. 4].

Особливо небезпечною є корупція в тих сферах життєдіяльності, від яких безпосередньо залежить щоденний добробут населення (охорона здоров'я, громадська безпека, освіта, ЖКГ тощо). Пов'язано це з тим, що саме в даних сферах публічно-владний апарат, вдаючись до корупції, підриває довіру суспільства до органів публічної влади в цілому [47, с. 33].

Таким чином, корупція є негативним, складним і багатограним соціально-правовим явищем, що не має єдиного, універсального і всеосяжного визначення. У найзагальнішому вигляді корупція визначається як соціально-економічна категорія, яка має на увазі відносини, що складаються між особами, які обіймають посади в органах публічної влади, та окремими громадянами у зв'язку з використанням можливостей публічної служби з метою отримання особистої вигоди на шкоду інтересам третьої сторони, зокрема держави. Причинами її розвитку та процвітання можуть бути і політична нестабільність, і

ослаблення соціального контролю, і економічний спад, і дефекти правової системи.

Здійснивши аналіз численних дефініцій корупції з наукових джерел, а також міжнародних та вітчизняних нормативно-правових актів, видається можливим надати власне авторське визначення корупції. Так, під останньою розуміємо складне та багатогранне соціально-правове явище, що характеризується навмисним використанням посадовцем свого службового становища та влади в корисливих чи інших цілях, включаючи також і підкуп зазначених осіб, з метою вчинення ними (або з метою утримання від вчинення) корупційних дій при виконанні своїх посадових обов'язків.

Без розуміння сутнісних характеристик явища корупції важко вирішити важливі проблеми щодо її попередження та припинення в системі органів публічної влади. Виділено наступні загальні риси, властиві явищу корупції: корупція – це не механічна проста сукупність однорідних правопорушень, а комплексне соціально-правове явище; корупція – це системне явище; корупція – це суспільні відносини між особами, наділеними владним статусом та тими, хто цією владою не наділений; це дії, скоєні за винагороду, обов'язково пов'язані з виконанням посадовою особою своїх службових обов'язків.

Стало зрозумілим, що соціальна небезпека корупції виражається у реальній шкоді для суспільних інтересів від вчинюваних корупційних діянь. Це ті негативні зміни, яких зазнають суспільні цінності, а також ті витрати суспільства, які виникли внаслідок необхідності запобігання та протидії корупції. Особливо небезпечною є корупція в тих сферах життєдіяльності, від яких безпосередньо залежить щоденний добробут населення. Зроблено припущення про те, що політична та воєнна ситуація в країні, виникнення нових реалій, обмежень та заборон можуть спровокувати розвиток нових форм корупційних правопорушень. У зв'язку з цим державі необхідно буде переглянути законодавче визначення корупції, дати більш точне та розгорнуте визначення корупції, закріпивши чіткі ознаки даного негативного соціально-правового явища на законодавчому рівні.

1.2. Аналіз підходів до класифікації корупції

Корупція, будучи багаторівневим та багатоструктурним явищем, класифікується з різних підстав. Слід зауважити, що більшість із наявних класифікаційних схем носить одновимірний характер, тобто не претендує на всебічне вичерпне відображення форм і видів корупційних практик, а обмежується однією, максимум двома ознаками досліджуваного явища, які визначаються як підстави для класифікації.

Дослідники, класифікуючи корупційні відносини, використовують різні підстави:

- 1) причини походження корупційних відносин;
- 2) склад корупційних відносин;
- 3) тип одержаних вигод.

Внаслідок цього, можна виділити наступні види корупції.

Залежно від ініціатора корупційних відносин виділяють низову (дрібну, повсякденну) та верхову (велику, елітарну) корупцію. Між ними часто виникають відносини взаємозалежності та спільності. Корупція знизу – корупція з боку громадян, підприємств. Це корупційні відносини, які ініціює підлеглий до своїх керівників. Вона виникає і існує як один із супутніх елементів тіньової економіки. В свою чергу, «корупція згори» – корупція з боку політичної влади в державі. Вона спрямована від керівника до підлеглих. Її причина полягає у неможливості провести рішення в рамках відкритих демократичних процедур при домінуванні політичного протистояння, яке посилює прагнення підкупити, а не переконати окремих депутатів, фракцію, партію. Крім того, з цієї ж підстави корупцію можна поділити на бюрократичну та політичну (корупція чиновників та політичного керівництва); примусову та узгоджену; централізовану та децентралізовану [66, с. 407].

На наш погляд, класифікація корупції може враховувати не лише рівень інституціоналізації проблеми, але будуватися на більш конкретних підставах і, відповідно, включати не лише «типові», а й «видові» форми її прояву (форми

поведінки). У цьому випадку доречним буде використання при класифікації низки додаткових критеріїв, таких як «сфера поширення», «ієрархічність позицій публічних службовців», «масштаб прояву», «ступінь стійкості» та інші.

Залежно від сфер діяльності розрізняють корупцію політичну, корупцію на публічній службі, корупцію у судовій системі та органах кримінальної юстиції, корупцію в економіці, корупцію в соціальній сфері, корупцію у приватному секторі, корупцію в спорті [20, с. 28].

Виділяють також корупцію у залежності від національних особливостей окремих країн (західноєвропейська, азіатська, африканська та латиноамериканська моделі корупції) [1, с. 9].

Вчений В. Гура за напрямом корупційних діянь розрізняє корупцію внутрішню (спостерігається в межах однієї організації чи установи) та зовнішню (домовленість укладаються між посадовою та приватною особою) [10, с. 75].

Залежно від функцій, що реалізуються владними органами, де корупція активно проявляється, виділяють: корупцію в органах виконавчої влади, корупцію в органах законодавчої влади, корупцію в органах судової влади та корупцію в інших органах влади.

За національним складом суб'єктів корупційних відносин виділяють транснаціональну (міжнародну), спрямовану на монополізацію різних відносин у рамках світової спільноти, та внутрішньодержавну корупцію, тобто корупцію, що поширилася на території окремої держави або існує в конкретній національній спільноті [55].

Дуже цікавою є класифікація, запропонована А. Хайданхаймером [70, с. 23-24], в основу якої покладено критерій згоди/незгоди громадської думки із існуванням практик корупційної поведінки. У цьому випадку корупція поділяється на «світлу або білу», «сіру», «чорну»:

– «світлу або білу», тобто корупційну поведінку, не пов'язану з виконанням обов'язків по службі, яка виражається у вигляді подяки за надану послугу;

– «сіру», тобто корупційну поведінку, пов'язану з порушенням посадових обов'язків;

– «чорну», тобто корупційну поведінку, пов'язану з посадовими правопорушеннями або пов'язану з участю в організованій злочинній діяльності [16].

Залежно від рівня регулярності корупційних правопорушень, скоєних посадовими особами, можна виділити:

- 1) епізодичну корупцію;
- 2) систематичну (інституційну) корупцію;
- 3) клептократичну корупцію (корупційні правопорушення є невід'ємним компонентом владних відносин) [53].

Залежно від тих функцій, які реалізують органи публічної влади, корупцію можна поділити на такі види як:

- 1) адміністративна корупція;
- 2) парламентська корупція;
- 3) «суддівська» корупція.

Деякі фахівці залежно від рівня активності поведінки учасників корупційного правопорушення корупцію поділяють на «активну» (активний підкуп, наприклад, дача хабара) та «пасивну» (пасивний підкуп, наприклад, звільнення від певного обов'язку).

З точки зору масштабів прояву корупції варто розрізняти внутрішню та зовнішню корупцію:

- 1) внутрішня корупція набуває поширення всередині певного органу публічної влади, організації, наприклад у разі надання хабара чиновником-підлеглим своєму керівнику за надання якихось пільг та переваг перед іншими;
- 2) зовнішня корупція проявляється у взаєминах з іншими структурними підрозділами та громадянами. Наприклад, надання відстрочки від армії за пропозицію будь-яких «подарунків» військовому [86, с. 168].

Залежно від ступеня стійкості (повторюваності) корупційних дій розрізняють такі два типи корупції:

1) випадкова (індивідуальна) корупція, яка передбачає поодинокі факти корупції;

2) системна корупція, що передбачає корупційні дії, що періодично повторюються, які охоплюють все суспільне життя, стаючи поступово схвалюваним способом поведінки громадян.

Залежно від форми вчинення корупційної діяльності слід розрізняти такі її види:

- 1) хабарництво,
- 2) шахрайство,
- 3) вимагання,
- 4) розтрата (привласнення) публічних коштів,
- 5) клієнтизм,
- 6) лобізм,
- 7) фаворизм,
- 8) кумівство (непотизм),
- 9) захоплення держави (statecapture) [52, с. 45].

Також у теорії виділяють такий особливий вид корупції, що виявляється у публічній сфері, як політична корупція, яка є корупційними формами політичного протистояння та боротьби за владу правлячих чи опозиційних еліт, політичних партій та окремих осіб [69, с. 297].

Таким чином, форми прояву та види корупції досить різноманітні, а їхня різноманітність залежить від конкретних соціально-економічних умов життя певного періоду. Тобто, однією класифікацією неможливо охопити, впорядкувати чи структурувати таке багатоаспектне явище як корупція. Безліч її форм, видів, класифікацій пояснюється складною, багаторівневою системою причинно-наслідкових зв'язків, що призводять до появи корупції. Найпоширенішими підставами для класифікації корупційних відносин є наступні: причини походження корупційних відносин; склад корупційних відносин; тип одержаних вигод. Зроблено припущення, що класифікація корупції повинна враховувати не лише рівень інституціоналізації проблеми, але

будуватися на більш конкретних підставах і, відповідно, включати не лише «типові», а й «видові» форми її прояву (форми поведінки). У цьому випадку доречним буде використання при класифікації низки додаткових критеріїв, таких як «сфера поширення», «ієрархічність позицій публічних службовців», «масштаб прояву», «ступінь стійкості» та інші.

1.3. Специфіка корупції як дисфункції органів публічної влади, причини її виникнення

Корупція як соціальне явище насамперед відбивається у зростанні недовіри з боку суспільства до органів публічної влади. Політична нестабільність, слабка ефективність інститутів публічної влади, політична неграмотність цивільного населення та специфіка вітчизняного політичного устрою є основними факторами, що сприяють поширенню такого негативного явища як корупція.

До того ж, корупція посягає на основи державної влади, порушує нормальну управлінську діяльність органів публічної влади, підриває їх авторитет, деформує правосвідомість громадян, створюючи у них уявлення про можливість задоволення особистих та колективних інтересів шляхом підкупу посадових осіб, перешкоджає конкуренції ускладнює економічний розвиток тощо.

Під корупцією в органах публічної влади розуміємо суспільно небезпечне протиправне явище, яке характеризується корисливим використанням посадовими особами органів публічної влади у особистих чи інших інтересах службових повноважень, а також пов'язаного з ними офіційного авторитету.

За такого розуміння корупції, важливим є:

- 1) визначення кола посадових осіб органів публічної влади, здатних вчинити корупційні правопорушення;
- 2) встановлення сфери, де можуть відбуватися ці дії згідно з виконанням посадовцем своїх обов'язків;

3) визначення мети такої діяльності: збагачення, отримання матеріальних вигод, що надаються за здійснення певних повноважень, визначення кола зацікавлених осіб у скоєнні таких дій (сама посадова особа, третя особа, група осіб).

Важливо зазначити, що дієвість антикорупційних механізмів можна оцінити через ефективність виконання своїх повноважень органами публічної влади, на які покладено обов'язки в сфері запобігання корупції [14, с. 72]. В свою чергу, головне завдання органів системи запобігання корупції має зводитись до формування у соціумі дієвих інститутів соціального контролю [34, с. 67].

Я.Ф. Жовнірчик та І.С. Бандура зазначають, що «з корупцією можна боротися, використовуючи різні заходи: суто репресивні, які полягають у виявленні, розслідуванні та розкритті корупційних правопорушень і притягненні винних осіб до відповідальності, або превентивні, серед яких такі як покращення прозорості, підзвітності і доброчесності державних структур, правовий захист громадян та підвищення правової обізнаності, підвищення етичних стандартів у діяльності публічних службовців, просвітницька робота з населенням та окремими цільовими групами, виховання молоді у дусі несприйняття корупції» [14, с. 73].

Однак, слід додати, що жоден з перелічених засобів не буде дієвим без належної підтримки з боку суспільства. Підтвердженням цьому є багаторічний досвід низки країн, суть якого виражається в тому, що активність громадян, заінтересованих у подоланні корупції, є основною передумовою подолання останньої. Саме тому про важливість участі громадськості у подоланні корупції йдеться у Цивільній конвенції про боротьбу з корупцією від 9 вересня 1999 року [60].

Сучасна наукова література розглядає широкий спектр причин, що є основою для корупції. Виходячи з аналізу наукової юридичної літератури, можна провести групування причин корупції. Так, зокрема, можна виділити

економічні, соціальні, адміністративні, національні, політичні, правові, інституційні, інформаційні причини корупції.

Наприклад, деякі дослідники пов'язують появу корупції із теорією поведінкової моделі. Тобто, людина, яка, наприклад, на адміністративній посаді, розуміє, що у її руках є інструмент для отримання прибутків і вигод – її службове становище.

Існує теза, яка пояснює таке явище, як корупція з погляду соціальних та економічних інститутів у державі [52, с. 45]. Причинами корупції є неефективність роботи органів публічної влади. Тобто, громадянину, наприклад, простіше вирішити те чи інше питання (замовити продукт чи послугу, підписати документ), оминаючи ті штатні механізми, які зафіксовані в існуючих законах чи угодах. Природно, що публічний службовець або співробітник комерційної фірми, який відповідає за процедуру підписання документа або надання послуг, випуск продуктів, за рідкісним винятком погодиться посприяти неофіційному вирішенню питання безоплатно. Як наслідок, він стає порушником норм і законів і завдає шкоди не тільки владі та бізнесу, а й суспільству.

Інші фахівці виокремлюють причини національного характеру [30]. За однією з версій, основою для корупції є традиції, прийняті в суспільстві, а також логіка соціально-економічного та політичного розвитку країни. У цій теорії основний акцент йде на те, що історично склалося так, що українські громадяни довгий час не сприймали інституту права в такому вигляді, в якому він був прийнятий у західних країнах. В основі життя української людини лежали постулати про справедливість, а не писані закони. Лише згодом держава почала активно та суттєво втручатися у життя економіки загалом та соціуму, зокрема. Що спричинило видання величезної кількості норм, регламентів, збільшило законодавчу базу. І у свою чергу привчило громадян жити більш-менш згідно із законом.

До правових причин слід віднести: «недосконалість законодавчої бази; наявність суб'єктивізму у трактуванні нормативних документів; неефективність

судової системи; неефективність антикорупційних заходів; неадекватні міри покарання за корупцію; недосконалість системи контролю за декларуванням доходів державних службовців; лобізм в законодавчих органах; орієнтація правоохоронних органів на захист інтересів держави і витіснення на другий план прав та інтересів приватних власників та громадян» [38, с. 234].

Серед політичних причин двома основними є: надмірний вплив політичної еліти на суспільні процеси та нестабільність політичної системи [12, с. 94].

Інституційними причинами корупції є: «зміна форм державного устрою та політичної системи; недосконалість механізму взаємодії різних інститутів влади; злиття влади й економіки; зростання ролі держави у суспільстві; державне регулювання економіки; монополія держави на ряд послуг; громіздка система документообігу та неефективний бюрократичний апарат; збільшення числа посадовців, розширення їх впливу та можливість приймати рішення на власний розсуд; тиск вищого керівництва і традиція беззаперечного підпорядкування начальству; зростання кумівства і протекціонізму на всіх рівнях державного управління; низька управлінська культура поведінки публічних службовців; недостатній рівень участі громадян в публічному управлінні» [58, с. 342].

Інформаційними причинами корупції є наступні: «непрозорість процесів прийняття та реалізації управлінських рішень; недостатність досліджень корупції в різних сферах її прояву; відсутність необхідної інформації або її спотворення» [13].

За сучасних умов найчастіше виділяють такі три основні причини існування корупції: як відсутність незалежних ЗМІ, незалежної судової системи та відсутність політичної конкуренції. Причиною поширення корупції також можна назвати недосконалість нормативно-правової бази, відсутність чіткого та всебічного визначення даного явища, терміну, що охоплює дане явище повною мірою.

Отже, корупція посягає на основи державної влади, порушує нормальну управлінську діяльність органів публічної влади, підриває їх авторитет, деформує правосвідомість громадян, створюючи у них уявлення про можливість задоволення особистих та колективних інтересів шляхом підкупу посадових осіб, перешкоджає конкуренції ускладнює економічний розвиток тощо. Під корупцією в органах публічної влади розуміємо суспільно небезпечне протиправне явище, яке характеризується корисливим використанням посадовими особами органів публічної влади у особистих чи інших інтересах службових повноважень, а також пов'язаного з ними офіційного авторитету. Виходячи з аналізу наукової юридичної літератури, було проведено групування причин корупції, внаслідок чого виділено: економічні, соціальні, адміністративні, національні, політичні, правові, інституційні, інформаційні причини корупції.

Можна припустити, що головною причиною поширення корупції в органах публічної влади в Україні є специфіка нашої економічної системи. Агресивний, підприємницький клімат, який створюється через відсутність дієвих механізмів захисту прав власності, нераціонально жорсткою фінансовою політикою, у тому числі й податковою системою, не сприяє утворенню здорового ринку. Звичайно, все це є чудовим поживним середовищем для такого явища, як корупція. До того ж, у вітчизняному нормативно-правовому законодавстві переважає кількість законів непрямої дії, які залишають простір для свавілля публічних службовців, а отже, і для корупції. Не менш важливим є те, що корупція використовується міжнародним бізнесом як інструмент для проникнення на наш ринок та закріплення на ньому.

Як можна бачити з усього сказаного вище, таке явище як корупція має великі масштаби і знаходить своє відображення практично у всіх сферах життєдіяльності суспільства і держави. Мало хто усвідомлює повною мірою її негативні наслідки, тому суспільство, як і раніше, виявляє терпимість по відношенню до цього явища. Однак, завдяки корупції в Україні все більше зростає і розвивається тіньова економіка, що у свою чергу призводить до

низьких податкових надходжень та ослаблення державного бюджету, загострюються соціальні проблеми, державі не вистачає фінансових важелів для управління економікою та виконання бюджетних зобов'язань. В свою чергу, масштаби корупції збільшуються не лише у системі публічної влади, а й у комерційних організаціях, що знижує рівень ефективності економіки нашої країни загалом. Як наслідок, основною жертвою корупції стає народ. Закріплюється та збільшується майнова нерівність та бідність великої частини населення. Внаслідок цього, падає престиж влади у країні, падає престиж країни на міжнародній арені. Збільшується ризик руйнування демократії та приходу диктатури у світлі боротьби з корупцією.

Підсумовуючи сказане, можна побачити, що наслідки корупції не просто масштабні, її становлення і все більший розвиток – це не тільки ризик краху публічної влади, а й ризик політичного та економічного краху України на міжнародній арені. Можна зробити загальний висновок, що стан корупції в органах публічної влади України пов'язаний із недостатньо розвиненою законодавчою системою, низькою правовою культурою населення, недосконалістю системи контролю та нагляду.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ

2.1. Поняття, специфіка та суб'єкти реалізації антикорупційної політики державних органів публічної влади

Сьогодні корупція в Україні – це бар'єр на шляху нормального розвитку країни. Варто погодитися з думкою науковців Д.Ю. Мартинова та Н.І. Обушної про те, що «корупція в Україні – системна проблема, яка існує на усіх рівнях суспільного життя та публічного управління, руйнуючи при цьому державні засади зсередини та створюючи реальні загрози цивілізаційним перспективам вітчизняної державності» [31, с. 4].

В нашій державі масштаби корупційних діянь є критичними і набули характеру реальної загрози національній безпеці та конституційному ладу [6]. До того ж, слушно зазначає вчений Є. Подорожній, що «подальший розвиток нашої держави не можливий без ефективної протидії корупції» [79, с. 304].

Міжнародні незалежні рейтинги наочно показують, що рівень корупції в Україні на сучасному етапі неприпустимо високий. Так, за даними організації «Transparency International Ukraine», станом на січень 2022 року Україна посідає 122 місце зі 180 країн в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) [84].

На рис. 2.1 відобразимо бали України в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) станом на січень 2022 року, а на рис. 2.2 – динаміку змін рейтингу України за індексом сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) за 2012 – 2021 роки.

Рис. 2.1. Бали України в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) станом на січень 2022 року

Джерело: [84]

Рис. 2.2. Динаміка змін рейтингу України за індексом сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) за 2012 – 2021 роки

Джерело: [3]

Для розуміння критичності даної ситуації, слід сказати, що наша країна за цим показником знаходиться на одному рівні з африканською державою Есватіні (Свазіленд), а відстаємо ми, зокрема, від Замбії, Непалу, Алжиру та Єгипту [3]. Найбільше корупція розвинена в органах публічної влади, що завдає величезних збитків економіці країни.

За своєю суттю державна політика в сфері запобігання корупції є розробкою та здійсненням послідовних заходів, спрямованих на усунення умов і причин, що лежать в основі появи корупції в різних сферах життєдіяльності суспільства. Антикорупційна політика не повинна йти в розріз із загальною державною політикою, в її цілі та завдання входить представляти інтереси суспільства, ціннісні основи держави та відображати пріоритети розвитку країни у всіх сферах.

Правова наука пропонує різні відповіді на питання про те, як співвідносяться між собою антикорупційна політика та державна правова політика. Можна зазначити, що антикорупційна політика – це відокремлений вигляд і невід’ємна частина загальної державної правової політики, сутність якої становить діяльність інститутів держави та громадянського суспільства, пов’язана з профілактикою та скороченням негативного впливу корупції, а також з усуненням причин та умов, що сприяють її виникненню.

Вітчизняне законодавство закріпило важливість формування антикорупційної політики держави через норми Конституції України та низки спеціальних законів, що покликані врегулювати державно-управлінську діяльність [24; 39; 40].

Державна антикорупційна політика є розробкою та постійним здійсненням різних систематичних заходів держави та суспільства для усунення умов та причин, які сприяють зародженню та розвитку корупції в різних сферах життєдіяльності [9].

Основними напрямками державної антикорупційної політики можна назвати:

- 1) корекцію законодавства;

2) створення більш збалансованої системи стримувань та противаг між основними інститутами публічної влади;

3) упорядкування функцій, системи та структури органів публічної влади;

4) зміна принципів публічної служби та контроль за майновим становищем представників влади;

5) створення умов для ефективного контролю за розподілом та витрачанням бюджетних коштів;

6) координація антикорупційної політики.

Звісно, зазначені напрями мають коригуватися залежно та з урахуванням моніторингу корупції у різних сферах державної та громадської діяльності.

Державна антикорупційна політика в сфері запобігання корупції в органах публічної влади може трактуватися як складова державної політики, що має ідеолого-діяльнісний характер, суттю якої є протидія навмисному використанню посадовими та (або) публічними особами наданої їм дискреційної влади в корисливих цілях з метою задоволення особистих чи групових інтересів на шкоду інтересам суспільства, держави та окремих людей. Її елементами є:

– комплекс цілей, завдань, ідеологій, програм, установок, що реалізуються у сфері протидії корупції та усунення її причин, формування «нульової терпимості» суспільства навіть до найменших її проявів;

– науково обґрунтована, послідовна, цілеспрямована системна діяльність усіх суб'єктів права (насамперед, держави), здійснювана правовими та позаправовими (політичними, організаційно-технічними, фінансово-економічними та ін.) засобами з метою мінімізації причин та умов, що породжують корупцію, а також її негативних наслідків.

Основними цілями антикорупційної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади держави є:

1) формування відповідаючих потребам часу правових та організаційних основ протидії корупції;

2) виконання законодавчих актів та управлінських рішень у сфері запобігання корупції;

3) створення умов, що ускладнюють можливість корупційної поведінки та спрямовані на зниження рівня корупції;

4) забезпечення виконання членами суспільства норм антикорупційної поведінки, включаючи застосування примусових заходів відповідно до законодавчих актів України.

Необхідність вирішення останніх двох цілей вказує на особливу актуальність заходів щодо формування «антикорупційної» політичної свідомості публічних службовців громадян України.

На думку вітчизняних науковців, реалізації цілей антикорупційної політики в Україні має сприяти виконання наступних завдань:

- запобігання корупційним правопорушенням;
- забезпечення відповідальності за корупційні правопорушення в усіх випадках, прямо передбачених нормативно-правовими актами;
- створення правового механізму, що перешкоджає підкупу осіб, які мають публічний статус;
- відшкодування шкоди, заподіяної корупційними правопорушеннями;
- формування антикорупційної суспільної свідомості;
- моніторинг корупційних факторів та ефективності заходів антикорупційної політики;
- сприяння реалізації прав громадян та організацій на доступ до інформації про факти корупції й корупціогенні фактори, а також на їх вільне висвітлення в ЗМІ;
- створення стимулів до заміщення посад публічної служби непідкупними особами [17, с. 242].

На переконання Л. Зубкової, «головною метою державної політики в галузі протидії корупції в органах публічної влади є створення ефективної системи запобігання і протидії корупції, виявлення та подолання її соціальних

передумов і наслідків, викриття корупційних діянь, обов'язкової відповідальності винних публічних службовців» [18, с. 34].

Окрім того, «успішна протидія корупції можлива за умови наявності належного антикорупційного законодавства, ефективного його застосування відповідними органами публічної влади та координованості, поінформованості громадськості про здійснення заходів із запобігання і протидії корупції, взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами публічної влади у сфері формування й реалізації державної антикорупційної політики, підтримки антикорупційних заходів громадянським суспільством тощо» [2, с. 45].

Завдяки ієрархічній системі цілей і завдань має створюватися стратегія запобігання та протидії корупції, яка є невід'ємним елементом структури антикорупційної політики держави [27, с. 180].

Важливе місце у системі забезпечення національних інтересів має Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки. Метою Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки є «досягнення суттєвого прогресу в запобіганні та протидії корупції, а також забезпечення злагодженості та системності антикорупційної діяльності всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування» [41].

Що стосується системи суб'єктів реалізації антикорупційної політики держави в органах публічної влади в Україні, то слід сказати, що вона має наступний вигляд:

– спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції: органи прокуратури, Національної поліції України, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції (Закон України «Про запобігання корупції» [40]);

– Спеціалізована антикорупційна прокуратура (Закон України «Про прокуратуру» [43]);

– Вищий антикорупційний суд України (Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [44]);

– Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (Постанова КМУ «Про затвердження Положення про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» [42]).

І.О. Калугіна зазначає, що «ключову роль у формуванні та реалізації антикорупційної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади України відіграє саме Національне агентство з питань запобігання корупції, адже в його межах об'єднані фрагментовані повноваження у сфері запобігання корупції. Також вертикаль правоохоронних органів в антикорупційній сфері становлять Національне антикорупційне бюро України, на яке покладається функція досудового розслідування та здійснення оперативно-розшукової діяльності у кримінальних провадженнях з корупційних правопорушень, та Спеціалізована антикорупційна прокуратура, яка здійснює процесуальне керівництво зазначеними провадженнями» [21, с. 140].

До того ж, повноваження з формування та реалізації антикорупційної політики держави в органах публічної влади в Україні мають також органи загальної компетенції, зокрема, мова йде про:

а) Верховну Раду України: «визначає засади антикорупційної політики (формує Антикорупційну стратегію); затверджує та оприлюднює щорічну національну доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики; здійснює антикорупційну експертизу проєктів нормативноправових актів, внесених на розгляд Верховної Ради України народними депутатами» [40];

б) Кабінет Міністрів України: «утворює Національне агентство з питань запобігання корупції; реалізує Антикорупційну стратегію шляхом затвердження та виконання державної програми, яка розробляється НАЗК; визначає порядок проведення службового розслідування щодо виявлення причин та умов вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення тощо» [40].

Вчена І.О. Калугіна [21] до числа такого роду суб'єктів також відносить і Президента України. Тут мова йде про низку його установчих повноважень, які стосуються діяльності НАБУ.

Отже, встановлено, що державна політика в сфері запобігання корупції є розробкою та здійсненням послідовних заходів, спрямованих на усунення умов і причин, що лежать в основі появи корупції в різних сферах життєдіяльності суспільства. Антикорупційна політика не повинна йти в розріз із загальною державною політикою, в її цілі та завдання входить представляти інтереси суспільства, ціннісні основи держави та відображати пріоритети розвитку країни у всіх сферах. Державна антикорупційна політика в сфері запобігання корупції в органах публічної влади може трактуватися як складова державної політики, що має ідеолого-діяльнісний характер, суттю якої є протидія навмисному використанню посадовими та (або) публічними особами наданої їм дискреційної влади в корисливих цілях з метою задоволення особистих чи групових інтересів на шкоду інтересам суспільства, держави та окремих людей. Відзначено, що важливе місце у системі забезпечення національних інтересів має Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки.

Система суб'єктів реалізації антикорупційної політики держави в органах публічної влади в Україні має наступний вигляд: а) спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції: органи прокуратури, Національної поліції України, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції; б) Спеціалізована антикорупційна прокуратура; в) Вищий антикорупційний суд України; г) Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів; д) органи загальної компетенції: Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України; е) Президент України.

2.2. Функціональна спрямованість інститутів громадянського суспільства на реалізацію державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади

Реалізуючи природний стан людини, в якому вона прагне задовольнити свої права через здійснення своєї свободи у співпраці з однодумцями, громадянське суспільство забезпечує населенню можливість брати участь в управлінні державою, тим самим надаючи кожному право на визначення майбутнього вектору спільного розвитку суспільства та держави. Без зміцнення інституту громадянського суспільства неможливе створення публічної влади, заснованої на визнанні фундаментальної цінності людини та почутті поваги до її прав і громадянських свобод [62]. Ефективними механізмами протидії та запобігання корупції є ті, що мають на меті залучення в цей процес громадськості. Саме громадянське суспільство через відповідні інституції може комплексно впливати на реальний стан корупції в суспільстві, поступово зменшуючи її [33].

Експерти ООН визначають декілька шляхів залучення інститутів громадянського суспільства до реалізації державної політики в сфері запобігання корупції, зокрема:

- підзвітність та контроль органів публічної влади;
- операції з надання послуг і товарів та державно-приватне партнерство;
- антикорупційна обізнаність та проінформованість громадян про корупцію тощо [80, с. 49-55].

Відповідно до рекомендацій GRECO, «Плану дій щодо лібералізації візового режиму ЄС», рекомендацій ЄК «За демократію через право» (Венеціанська комісія) та пропозицій програми ЄС SIGMA, заснованих на ключових міжнародних антикорупційних актах, Україна прийняла кілька антикорупційних законів. Вони містять основні принципи запобігання та протидії корупції, регулюють правові та організаційні засади функціонування системи протидії корупції в Україні, зміст і порядок здійснення превентивних антикорупційних заходів, правила ліквідації наслідків корупційних правопорушень [8]. Імплементация міжнародних стандартів у національне

законодавство призвела до закріплення права на участь громадськості в заходах із запобігання корупції в Законі України «Про запобігання корупції» [40].

Найкритичнішою проблемою для досягнення позитивних результатів у боротьбі з корупцією є неналежна організація діяльності антикорупційних інституцій, державних установ та громадських організацій [56, с. 311]. Зазначимо, що суттєвою є не лише належна організація цих інституцій, а й належна їх координація та взаємодія, особливо в обміні громадськістю та органами публічної влади. Будь-яка форма публічно-правової протидії корупції та її найкращі організаційні моделі приречені на провал, якщо не буде вирішено одну з головних проблем державного управління – забезпечення певних відносин (взаємозв'язок, співпраця та чітке самовладдя) між центральною та місцевою владою, між місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування [22, с. 11]. Окрім того, сюди варто також додати взаємодію органів публічної та громадськості в сфері протидії корупції.

Залучення громадськості до активного обговорення та прийняття управлінських рішень є засобом формування освіченого та зацікавленого громадянина. Він має низку переваг, зокрема отримання необхідної інформації від громадян, підвищення легітимності рішень, створення позитивного іміджу влади та визначення цінностей, які поділяють члени громади [63]. Зниженню злочинності в органах публічної влади сприятимуть також інформаційні кампанії, спрямовані на зниження толерантності різних соціальних груп до корупції.

Залучення інститутів громадянського суспільства науковці розглядають як необхідну складову вивчення природи корупції та визначення шляхів її подолання [35, с. 309]. Участь інститутів громадянського суспільства в заходах антикорупційної політики як наукова проблема має бути перспективним і продуктивним напрямком досліджень, особливо в контексті становлення постіндустріального суспільства [82, с. 122].

Налагодження конструктивного партнерства органів державної влади з громадськістю в антикорупційній сфері має забезпечити появу в суспільстві негативного ставлення до будь-яких проявів корупції [28, с. 37].

Зазначимо, що в Україні серед труднощів, які перешкоджають практичній діяльності громадськості у боротьбі з корупцією, слід виділити:

- відсутність підтримки з боку органів влади;
- недосконале законодавче закріплення прав та обов'язків громадян.

Чималу роль відіграє також бажання активістів отримати прибуток від своєї діяльності та виконання громадськістю особистих і політичних завдань.

У науковій літературі зазначається, що «ієрархічна модель управління має бути доповнена самоорганізованими структурами громадянського суспільства та об'єднаннями соціального капіталу, які виникають спонтанно. Вільні громадяни вирішують те, що не може вирішити державна машина на місцях, об'єднуючись і приймаючи «соціальні рішення» [85].

Для пошуку відповідних рішень та їх реалізації у сфері протидії корупції в органах публічної влади необхідно максимально використати громадянське суспільство, а саме:

–розвинену мережу відносин між рівноправними, автономними суб'єктами (громадянами та соціальними групами), які здійснюються без посередництва держави;

–наявність розгалужених соціальних мереж (асоціацій, громадських організацій, політичних партій, профспілок, органів місцевого самоврядування, незалежних ЗМІ тощо), сформованих для захисту інтересів громадян і соціальних груп у різних сферах суспільного життя;

–стандартна система соціальних норм і цінностей у суспільстві, заснована на міжособистісній довірі, толерантності, повазі та сприйнятті спільноти як самоцінності [62].

Вона відіграє важливу роль у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики для суспільства. Через стабільні та ефективні формати взаємовідносин громадськості та органів публічної влади формуються

співучасть і відповідальність за зміни в політичному, соціальному та економічному житті країни. Тому давно виникла практична потреба у створенні інституційно-правових механізмів участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики та її антикорупційної складової зокрема [45, с. 473].

Дослідники виділяють такі основні механізми участі громадських організацій в реалізації державної антикорупційної політики в органах публічної влади в Україні:

–моніторинг діяльності органів публічної влади, першочерговою метою якого є забезпечення підзвітності влади та бізнес-структур громадянам через заходи щодо підвищення прозорості та відкритості влади;

–захист прав і свобод громадян, що посилить вплив громадян на процедури прийняття рішень органами державної влади, підвищить рівень довіри громадян до їх спроможності захищати права і свободи;

–забезпечення інформаційної відкритості в суспільстві щодо стану корупції та ефективності антикорупційних заходів;

–організація просвітницької роботи з населенням (наприклад, шляхом створення спеціалізованих юридичних служб) та окремими соціальними групами;

–сприяння підвищенню рівня життя як найбільш ефективного механізму подолання корупції [74; 77].

Одним із методів сприяння використанню потенціалу «людського фактору» у протидії корупції в Україні С.Ж. Лазаренко та К.В. Бабенко називають доцільність так званого «цивільного правосуддя», тобто участі громадськості у боротьбі зі злочинністю за принципом соціальної субсидіарності [29, с. 121].

В Україні існує багато антикорупційних громадських організацій, але їхня ефективність і здатність впливати на владу обмежені. Це зумовлено як загальними умовами функціонування інститутів громадянського суспільства в Україні, так і конкретними факторами.

Слід зазначити, що у боротьбі з корупцією українська влада сама має бути зацікавлена у співпраці з громадськими організаціями. Це пов'язано з кількома факторами. Низька довіра суспільства до повного спектру політичних і владних інститутів поширює суспільний скептицизм щодо урядових ініціатив в аспекті боротьби з корупцією. Корумпована система правосуддя позбавляє громадян ефективних державно-правових механізмів захисту своїх прав і свобод, посилюючи вплив неурядових та правозахисних організацій. Участь громадськості може бути забезпечена системною комплексною роботою органів публічної влади з підвищення обізнаності населення щодо етичних правил у суспільстві, підтримки діяльності громадських освітніх організацій тощо.

На жаль, участь інститутів громадянського суспільства у розробці та реалізації антикорупційної політики в Україні є недостатньо активною. Тому пропонується посилити обізнаність громадян та проведення правопросвітницької роботи спільно з інститутами громадянського суспільства.

Така взаємодія орієнтована на різні соціальні і вікові групи та спрямована на комплексне вирішення проблеми толерантного ставлення населення до корупції, що передбачатиме:

- проведення регулярних інформаційних кампаній;
- підвищення рівня правової свідомості населення;
- роз'яснення основних антикорупційних заходів, які здійснюються в державі;
- систематичне впровадження просвітницьких заходів щодо моделей поведінки в окремих ситуаціях з можливими корупційними ризиками;
- запровадження культури інформування спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про факти вчинення корупційних правопорушень;
- подолання пасивності суспільства у протидії корупції в органах публічної влади;
- підвищення рівня довіри до протидії корупції [76].

Швидкого розвитку громадських антикорупційних ініціатив можна досягти саме шляхом посилення спроможності інститутів громадянського суспільства діяти через освітні проєкти.

Активна участь інститутів громадянського суспільства у запобіганні корупції в органах публічної влади, безумовно, є принциповою для України. Проте практична реалізація залишається на відносно низькому рівні, незважаючи на значні теоретичні розробки щодо форм і механізмів залучення громадськості до такої співпраці.

Потрібні подальші дослідження щодо: розробки чіткого та послідовного процесу реформування правоохоронної та судової систем за участю інститутів громадянського суспільства; подолання недемократичних аспектів функціонування партійної системи та політичної корупції; громадський контроль за дотриманням антикорупційного законодавства; підвищення рівня ефективності діяльності інституцій із запобігання та протидії злочинності, а також формування налагодженої взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства.

Таким чином, особливу увагу слід приділити роботі з інститутами громадянського суспільства, оскільки вони можуть забезпечити висвітлення діяльності органів публічної влади та рівня корумпованості органів публічної влади. До основних механізмів запобігання корупції, які можуть бути ефективно застосовані в аспекті реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади в Україні, належать: моніторинг діяльності органів публічної влади щодо прозорості та відкритості їхніх дій; захист прав і свобод людини і громадянина; забезпечення інформаційної відкритості органів публічної влади щодо стану запобігання корупції та ефективності вжитих заходів; організація правопросвітницької роботи з населенням та окремими соціальними групами, які беруть безпосередню участь у реалізації антикорупційної політики в державі. Окрім того, дієвим механізмом запобігання корупції в органах публічної влади може бути інституційне об'єднання громадських організацій. Результатом таких дій можуть стати

позитивні зрушення в освітній складовій, формування громадської думки та довіри до публічних джерел, своєрідний механізм підтримки антикорупційних ініціатив тощо.

2.3. Оцінка стану реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади України

У сучасній Україні робота над реалізацією антикорупційного законодавства займає не останнє місце у системі державної політики. На всіх рівнях проводяться семінари-наради, конференції та відкриті столи, присвячені проблемі корупції в органах публічної влади.

На сьогоднішній день можна відзначити намагання зробити систему органів публічної влади максимально прозорою для громадян. Зважаючи на це, наприклад, створюються інтернет-портали та спеціальні акаунти в соціальних мережах (Telegram, Instagram, Facebook тощо).

Попри всі ці намагання, доводиться констатувати, що стан реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади України знаходиться на вкрай низькому рівні, хоч і буде справедливо відзначити позитивні зрушення в цій сфері за останні роки.

Як зазначається в Антикорупційній стратегії на 2021-2025 роки, «результати соціологічних досліджень засвідчують, що частка громадян, які мають безпосередній досвід корупції, протягом останніх років суттєво зменшилася (у 2013 році такий досвід мало близько 60 відсотків, станом на початок 2020 року – не більше 40 відсотків громадян). Спостерігається поступове покращення порівняльних показників рівня корупції в Україні. Низькі темпи реалізації антикорупційної політики в Україні суттєво сповільнюють її економічне зростання. Опитування бізнесу демонструє, що поширеність корупції та недовіра до судової системи є основними перешкодами для залучення в Україну іноземних інвестицій» [41].

За результатами проведеного в кінці 2021 року організацією «Transparency International Ukraine», вітчизняній владі було запропоновано три основні блоки рекомендацій, які б могли покращити наші показники в аспекті реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної

влади України. Однак, ні одна з цих рекомендацій не була реалізована повністю, лише дві з них частково.

В Додатку А відобразимо таблицю стану реалізації рекомендацій організації «Transparency International Ukraine» щодо покращення показників реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади України, яку було сформовано на основі даних, які містилися в джерелах [3] та [84].

Нижче наведемо їх детальне обґрунтування.

Що стосується запровадження прозорого та підзвітного управління публічними активами та гарантування подальшого розвитку сфери закупівель, то дана рекомендація вважається такою, що виконана частково. Пояснюється це тим, що Верховна Рада України розблокувала велику приватизацію, ухваливши Закон України № 1365-IX. За 2021 рік Фонд державного майна України спрямував на продаж два об'єкти великої приватизації: державні пакети акцій АТ «Перший київський машинобудівний завод» (завод «Більшовик») та АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія».

Частково вдалося реалізувати і рекомендацію щодо розблокування та підготовки об'єктів до приватизації. Адже приватизація «Більшовика» хоч і не була належним чином проведена, але відбулася та поповнила державний бюджет на 1,429 млрд грн. Однак, у січні 2022 року ДБР наклало арешт на 100% статутного фонду заводу. Окрім того, аукціон з продажу ОГХК скасовувався тричі через недостатню кількість заявок, адже більшість компаній відмовились від участі через інвестиційні ризики в Україні у зв'язку з повномасштабною війною проти РФ.

Що стосується розкриття інформації про об'єкти державної власності, розробки нового Реєстру об'єктів державної власності як доступного та зручного інструменту для візуалізації та пошуку об'єктів, а також зміни законодавчої бази у сфері управління об'єктами державної власності, то всі ці рекомендації були виконані лише частково. Адже на кінець 2021 року в Україні обліковується понад 1 млн об'єктів державного майна. Однак у спрощеному

доступі перебуває лише інформація про активи, що підлягають приватизації або передачі в оренду. Тому облік державної власності та доступ до нього потребує удосконалення. Зміни до законодавства та новий реєстр на кінець 2021 року перебували у розробці.

Вдосконалити сферу закупівель відповідно до взятих міжнародних зобов'язань вдалося виконати частково. Так, спроб вивести закупівлі з-під конкурентних тендерів у 2021 році стало помітно більше. В свою чергу, мільярди гривень платників податків влада намагається розподіляти в ручному режимі, як це вже відбувалося до запуску системи Prozorro.

Не вдалося реалізувати належним чином і повністю рекомендації щодо мінімізації ризиків ухвалення законопроектів, які суперечать Закону України «Про публічні закупівлі», а також забезпечити ефективний контроль та моніторинг закупівель Держаудитслужбою. Торік за переговорною процедурою парламент дозволив закуповувати все необхідне до Дня Конституції та 30-річчя Незалежності України, включно з інфраструктурними проектами до цієї річниці. Також депутати вивели з-під дії Закону України «Про публічні закупівлі» будівництво Київської окружної дороги. Моніторинг закупівель Держаудитслужбою, попри кількісні показники, викликає багатозапитань.

Не вдалося забезпечити належним чином і незалежність та спроможність антикорупційної інфраструктури. Так, попри неодноразові обіцянки влади та навіть міжнародні зобов'язання України, конкурс з відбору голови САП було максимально дискредитовано і станом на січень 2022 року він так і не завершений.

Це саме стосується і проведення прозорих та неупереджених конкурсних відборів керівників антикорупційних інституцій. Так, у межах конкурсу з відбору очільника АРМА кандидати склали тести на знання загального та спеціального законодавства. Водночас експерти організації «Transparency International Ukraine» виявили численні проблеми – зокрема, ідеться про відсутність порядку проведення конкурсу та регламенту роботи конкурсної комісії під час прийому документів, розмивання критеріїв доброчесності тощо.

На сам відбір подалося лише 12 кандидатів. І хоч усі вони допущені до конкурсу, важко очікувати оптимальних результатів й обрання справді гідного очільника АРМА.

Не було належним чином забезпечено і дієвої системи стримувань і противаг для незалежності антикорупційної інфраструктури від адміністративного та політичного тиску. Пояснюється це тим, що після рішень КСУ були внесені зміни, які збалансували гілки влади, зокрема, у частині діяльності НАБУ. Тобто, є незначний поступ у цьому напрямку. Але водночас антикорупційні інституції зазнавали серйозного тиску і спроб послабити їхню незалежність. Вважаємо з цього приводу, що важливо змінити процедури конкурсного відбору очільників САП і АРМА, що сприятиме призначенням професійних і добросовісних керівників.

Лише частково було виконано і законодавче забезпечення антикорупційних органів необхідними інструментами для повноцінного здійснення своїх функцій. З позитивних змін: депутати таки проголосували перші зміни до законодавства щодо АРМА, і це стало ще одним кроком до покращення управління арештованими активами. З новоприйнятим Законом НАБУ наблизилося до можливості самостійно вести прослуховування потенційних корупціонерів.

Нарешті, до числа рекомендацій, які були виконані лише частково можна також віднести і запровадження збалансованої кримінальної відповідальності за «брехню в деклараціях» та умисне неподання декларації, що передбачала б санкцію у вигляді позбавлення волі. Зазначимо, що хоча з чергової спроби депутати таки вдосконалили відповідальність за недостовірне декларування, зробили це вони занадто пізно: прийнятий документ не поширився на щорічні декларації за 2020 рік. 2021-й став першим роком, коли декларації подавалися в умовах браку дієвих стримувальних санкцій за брехню або неподання таких декларацій. Відсутність загрози позбавлення волі сприяла менш відповідальному ставленню посадовців до декларування.

Можна вважати, що на сьогодні взагалі не сформовано професійної та незалежної судової влади, а також не обрано добросовісного складу Вищої ради правосуддя за участі міжнародної спільноти та громадських експертів. Так, влітку 2021 року Президент України підписав два закони, що запустили судову реформу: №5068 про внесення змін до порядку обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя (ВРП) і діяльність дисциплінарних інспекторів ВРП, а також №3711-д, що вносить зміни до закону «Про судоустрій і статус суддів» і деяких законів про відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (ВККС). Наразі на основі прийнятих законів здійснюються спроби реанімувати ВККС та перезавантажити ВРП, проте чинна Вища рада правосуддя всіляко блокує ці спроби. І хоча початок реформування системи добору суддів є позитивним сигналом, затягування процесу створює ризики нівелювання всіх зусиль.

Попри намагання не було ліквідовано Окружний адміністративний суд Києва. Не зважаючи на всі заяви влади та вже поданий в парламент відповідний законопроект, судді Окружного адміністративного суду продовжують здійснювати правосуддя і виносити сумнівні рішення, які безпосередньо впливають на хід реформ і боротьбу з корупцією в Україні.

Насамкінець слід сказати, що так само не було взагалі ініційовано нового комплексного законопроекту з урахуванням усіх рекомендацій від Венеційської комісії щодо реформи Конституційного Суду. Так, Верховна Рада України прийняла у першому читанні проект Закону № 4533 «Про конституційну процедуру». Однак, попри певні позитивні зміни, передбачені цим законопроектом, він має значний недолік – відсутність положень про нову систему конкурсного відбору суддів за участю міжнародних партнерів.

Отже, стало зрозумілим, що за сучасних умов в нашій державі фактично відсутня дієва стратегія запобігання і протидії корупції в органах публічної влади, яка б ураховувала специфіку наявної проблеми в країні. Вважається, що саме на підставі отриманих результатів наукових досліджень має вдосконалюватись і антикорупційна політика держави. Усе сказане вище

підводить до висновку про те, що протидіяти корупції необхідно в усіх галузях. Зміцнення демократичної політики, прозорість у діяльності публічних службовців, розвиток громадянського суспільства, застосування сучасних технологій та новітнього досвіду розвинених країн – це те, що сприятиме успішній протидії корупції.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ

3.1. Зарубіжний досвід реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади

Зарубіжний досвід ефективної реалізації антикорупційної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади унікальний і має бути детально розглянутим з метою його запозичення для українських реалій. Для аналізу було обрано наступні країни: Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Франція, Японія, Китай, Республіка Сінгапур.

Перш за все зазначимо, що антикорупційне законодавство Сполучених Штатів Америки вирізняється нехарактерною для цієї країни жорсткістю. Наприклад, за хабар або «кікбекінг» (дія, коли учаснику угоди виплачується частина незаконних грошей) передбачено штраф у потрібному розмірі хабара або ув'язнення на строк від 15 років, або і те й інше разом. А за наявності обтяжливих обставин хабарнику загрожує позбавлення волі до 20 років [36, с. 55].

Якщо посадова особа органу влади отримує будь-яку винагороду за послуги, що не входять до кола її обов'язків, то їй загрожує штраф або позбавлення волі на строк до 2-х років, або сукупність покарань. Будь-яке отримання в добровільному порядку або вимога грошей чи будь-яких майнових благ для допомоги у влаштуванні на державну службу є кримінально карною. Покарання за цей вид корупційного діяння – позбавлення волі на один рік або виплата штрафу у розмірі отриманої чи необхідної суми, або ж сукупність цих покарань. Винятком вважаються спеціальні агенції з найму, які мають дозвіл набирати співробітників на державну службу [36, с. 55].

Рівень корупції у США значно нижчий, ніж у багатьох інших державах. Можливо, це пояснюється тим, що антикорупційне законодавство тут має максимально системний характер, до нього входять також правові акти, які регламентують такі види діяльності, як банківська, біржова, лобістська тощо. Ще одним фактором успішної протидії корупції варто назвати фактично повну відсутність імунітету для посадових осіб. Навіть президент, не кажучи вже про будь-якого чиновника, сенатора чи конгресмена, може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за корупційні злочини.

Важливим та високоефективним механізмом протидії корупції у США також є державна політика в сфері запобігання корупції в органах публічної влади. Зокрема, її складають етичні та дисциплінарні норми, які є «адміністративною моралю», а точніше Кодекс етики урядової служби (був прийнятий на Конгресі в 1958 році). Цей Кодекс визначає, що кожна людина, яка перебуває на публічній службі повинна:

- «1. Бути відданою державі та моральним принципам більше, ніж будь-яким особам, партії чи державним органам.
2. Виконувати Конституцію, закони США, постанови органів влади та ніколи не підтримувати тих, хто ухиляється від їх виконання.
3. Працювати, докладаючи необхідних зусиль до виконання своїх посадових обов'язків, за встановлену плату.
4. Розробляти та застосовувати найбільш ефективні та економічні способи вирішення поставлених завдань.
5. Не вдаватися до дискримінації.
6. Не давати обіцянок, які можуть стосуватися виконання його посадових обов'язків.
7. У жодному разі, ні прямо, ні побічно не вступати в комерційні відносини з урядом, якщо це суперечить сумлінному виконанню посадових обов'язків.
8. Не використовувати службову та конфіденційну інформацію для отримання особистої вигоди.

9. Доповідати про всі випадки корупції.

10. Дотримуватись зазначених принципів і усвідомлювати, що державна посада є виразом суспільної довіри» [67].

Спочатку Кодекс мав виключно рекомендаційний характер, але згодом став основою для «адміністративної етики» державних службовців США. Надалі президент Л. Джонсон встановив стандарти поведінки та етичні норми для посадових осіб США. Які, у свою чергу, лягли в основу Закону «Про етику службовців державних органів» у 1978 році. 1989 року було прийнято закон «Про реформу Закону про етику» [48, с. 196]. А 1990 року було видано наказ президента США «Принципи етики поведінки посадових осіб та службовців державного апарату». Зазначені принципи поширюються як на чиновників вищого рангу, так і на урядових службовців державної системи. Контроль за виконанням цих норм здійснюють спеціально призначені особи або групи осіб, а також комісії, які мають право на запит додаткової інформації, на розмову з самим чиновником та на проведення службового розслідування.

Варто також сказати, що незалежно від рангу, будь-який публічний службовець у разі виявлення порушень може бути частково або повністю дискваліфікований, переміщений на посаду, що стоїть нижче. Як м'який захід йому може бути запропоновано припинити фінансові зв'язки, що викликають «конфлікт інтересів». За серйозне порушення чиновника може бути притягнуто до кримінальної відповідальності. Щодо обмежень для осіб, які раніше заміщали посади публічної служби, то вони діють після виходу чиновника у відставку протягом двох років. Також колишнім чиновникам США забороняється займатися діяльністю, яка зачіпає виконувані особою або опосередковано пов'язані з ними функції в період заміщення посади публічної служби. При цьому чиновникам забороняється контактувати із колишнім місцем роботи тощо.

Таким чином, можна бачити, що система, розроблена та застосовувана у Сполучених Штатах Америки, має високу ефективність у боротьбі з корупцією в органах публічної влади.

Далі озглянемо антикорупційне законодавство європейської частини світу – Великої Британії. Основу протидії корупції в органах публічної влади у цій країні становлять закони про запобігання корупції від 1906 і 1916 років та Закон «Про хабарництво у громадських організаціях» від 1889 року. Так, Закон Великобританії про хабарництво, ухвалений 8 квітня 2010 р., має екстериторіальну юридичну дію і є законом про боротьбу з корупцією широкої сфери застосування. Зазначений закон визначає склади правопорушень корупційної спрямованості, до них входять дача та пропозиція хабара, отримання, вимагання. Ці склади також відносяться до випадків з іноземними посадовими особами. Окремий склад корупційного правопорушення становлять неприйняття заходів для запобігання корупційному правопорушенню. Крім того, Закон дає чітке визначення для поняття «хабар» і визначає заходи відповідальності для осіб, які одержують хабарі та для осіб, які ці хабарі дають. Як самостійний склад корупційного правопорушення законодавство Великобританії визначає дачу хабара для одержання почесної нагороди. Відповідальність в такому разі лежить як на хабародавцеві, так і на хабароотримувачі. Особа, яка дала хабар, може бути покарана накладенням штрафу або (і) позбавленням волі на строк до двох років. Особа, яка здобула хабар, карається штрафом у межах передбаченого законом максимуму або (і) позбавленням волі до трьох місяців [5].

Ефективність державної політики Великобританії у боротьбі з корупцією полягає у її скрупульозності, будь-яке правопорушення корупційної спрямованості прописується як самостійний злочин та особа, яка його вчинила, несе адміністративну чи кримінальну відповідальність [5].

Крім продуманого до дрібниць кримінального законодавства у Великій Британії також реалізується програма, яка затверджує антикорупційні принципи (чесність та непідкупність) у всіх сферах життя суспільства. Так, у 1994 році незалежним консультативним Комітетом зі стандартів (поведінки) у суспільному (державному) житті під головуванням лорда Нолана створено

Кодекс поведінки (Code of Conduct), до якого увійшли сім основних принципів державної роботи чиновників:

1. Служіння лише громадським інтересам, відмова від будь-яких дій для досягнення матеріальних та фінансових вигод для себе, своєї сім'ї та друзів.

2. Непідкупність (недопущення будь-якої фінансової чи іншої залежності від сторонніх осіб або організацій, які можуть вплинути на виконання офіційного боргу).

3. Об'єктивність (неупереджене вирішення всіх питань).

4. Підвітність (відповідальність за вжиті дії перед суспільством).

5. Відкритість (максимальне інформування суспільства про всі рішення та дії, їх обґрунтованість (при цьому скорочення інформації допустиме за необхідності дотримання вищих суспільних інтересів).

6. Чесність (обов'язкове повідомлення про свої приватні інтереси, пов'язані з громадськими обов'язками).

7. Лідерство (дотримання принципів лідерства та особистого прикладу у реалізації стандартів суспільного життя). Дані стандарти вже показали свою ефективність у протидії корупції, виступаючи як дієва профілактика корупційної поведінки публічних службовців [88].

Іншою європейською країною з ефективними механізмами протидії корупції в органах публічної влади можна назвати Францію. Основний акцент у боротьбі з корупцією французький уряд робить на протидію посадовим корупційним правопорушенням державних чиновників та політичних партій, які застосовують незаконні фонди для фінансування та проведення виборів. На відміну від британського законодавства, з основним упором на кримінальні заходи, Франція надає перевагу адміністративним заходам покарання. Основна мета такого підходу у запобіганні корупційним правопорушенням. При цьому французьке законодавство не вирізняється такою жорсткістю, як американське [5].

Публічні службовці у Франції не подають декларації про свої доходи, а контроль за дотриманням обмежень після звільнення зі служби набагато менш

суворий. При цьому французькі чиновники через участь у виборах не втрачають свого статусу. Вони можуть поєднувати свою роботу з виборною посадою. Єдиний виняток становить обрання до загальнонаціонального парламенту, у цьому випадку чиновник має піти у відпустку, але після закінчення терміну депутатських повноважень він має повне право повернутися до виконання своїх обов'язків [57, с. 202].

Але чи постає питання корупції в органах публічної влади так гостро лише перед Європою? У Японії, наприклад, відсутній єдиний кодифікований акт для боротьби з корупцією. Однак це не заважає уряду Японії ефективно вирішувати проблему корупції, у національних законах прописано норми антикорупційного характеру. У Японії багато століть складався свій специфічний східний менталітет, який ґрунтується на «чистоті рук та помислів».

Закони, написані ще VII столітті, і сьогодні виховують японців на кшталт жертвовності особистих інтересів на користь громадських. При цьому такого поняття як «побутова» корупція в Японії не існує, тому що в цій країні не прийнято платити вчителям чи лікарям. Єдино можливий спосіб віддячити такому посадовцю для японця – це подарунок. При цьому такого виду подяка навіть вітається, що може, звичайно, стати причиною корупції, оскільки немає обмежень на суму подарунка.

До середини XIX століття (до приходу капіталізму), у Японії не розрізняли поняття дарів і хабарів. Однак, з того моменту, як Японія почала переймати західну політичну систему, постала і проблема корупції. Основні причини корупції у Японії сьогодні – це особливості проходження публічної служби та проведення виборчих компаній. Кар'єрне зростання в системі публічної служби Японії дуже повільне і передбачає досить ранній відхід на пенсію, близько 50 років. Тому дуже часто державні службовці намагаються заручитися підтримкою компаній-кураторів з перспективою подальшого працевлаштування. Такий вихід у відставку та перехід на роботу в приватну компанію навіть має свій спеціальний термін – «амакударі». Природно, що при

зацікавленості обох сторін у такій співпраці виникають передумови для корупції [11, с. 114].

Якщо у розглянутих вище стратегіях переважають профілактичні заходи протидії корупції в органах публічної влади, то для антикорупційної стратегії Китаю основою є застосування репресивних заходів. З 2003 року було створено Антикорупційний комітет. З урахуванням того, що за корупційні правопорушення в Китаї передбачено смертну кару, цей спеціалізований орган засудив за корупційною статтею багатьох публічних службовців. Звісно, крім подібних жорстких заходів, в Китаї застосовується і профілактика корупційних правопорушень. Працює «гаряча» лінія, якою анонімно можна повідомити про корупційні правопорушення вчинювані публічними службовцями.

Отже, аналіз державної антикорупційної політики США, деяких країн Європи та Азії показав, що повністю викоринити корупцію з органів публічної служби не вдається жодній державі, але знизити її поріг цілком можливо. Як приклад максимально ефективної протидії корупції в органах публічної влади можна назвати антикорупційну стратегію Сінгапуру, яка у своїй основі містить контроль за корупцією, відрізняється строгістю та послідовністю [59].

Так, слід сказати, що на момент визнання незалежності 1965 року корупція в Сінгапурі процвітала у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Для зниження рівня корупції урядом Республіки Сінгапур було вжито низку дієвих заходів. По-перше, було спрощено багато процедур, діяльність публічних службовців стала жорстко регламентованою, за дотриманням етичних стандартів встановлено суворий контроль.

Крім того, було створено автономне бюро з розслідування випадків корупції. Прості громадяни мають право звернутися до цього Бюро зі скаргою на дії чиновників та вимагати відшкодування завданих збитків. Ефективним заходом стало також посилення законодавства, запроваджено нові санкції і навіть застосовують такі жорсткі акції, як повне звільнення співробітників органів публічної влади [64, с. 363-364].

Таким чином, профілактика корупції шляхом підвищення зарплат публічним службовцям, кваліфікована підготовка кадрів показують свою ефективність, зокрема, на прикладі Республіки Сінгапур. На жаль, викоренити корупцію з органів публічної влади практично неможливо, однак закордонний досвід боротьби з цим антисоціальним явищем показує, що існують ефективні механізми протидії корупційним проявам усередині держави та суспільства. Для їх реалізації необхідно провести модернізацію комплексу заходів, спрямованих на реалізацію державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади. Вітчизняна антикорупційна політика на сьогоднішній день все ближча до розробки механізмів, що відповідають міжнародним стандартам. Незважаючи на особливості українського менталітету та економіки, на наш погляд, все ж є можливим використання позитивного зарубіжного досвіду у рамках реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади.

3.2. Розробка рекомендацій і пропозицій, спрямованих на вирішення проблем реалізації державної антикорупційної політики в органах публічної влади

Як і у будь-якому питанні, у сфері підвищення ефективності механізмів реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади є важливим системний підхід та комплексність. Важливо не лише вдосконалювати саме законодавство у цій галузі, покращувати діяльність правоохоронних органів, органів публічної влади та контрольно-наглядових органів, а й виховувати у громадян та публічних службовців нетерпимість до будь-яких проявів корупційного характеру.

Дійсно, виключно законодавчі заборони та санкції неефективні у боротьбі з корупцією, швидше розвивають у правопорушників дедалі більшу винахідливість. Тому дуже важливо змінити ставлення громадян та самих публічних службовців до корупційних проявів. Вирішення цієї проблеми

вбачається у комплексному підході. До того ж, дуже часто порушення відбуваються через брак певних знань. На нашу думку, правова освіта громадянського суспільства та антикорупційне навчання працівників органів публічної влади – досить ефективний спосіб протидії корупції.

Серед перспективних напрямів державної антикорупційної політики в органах публічної влади можна виділити наступні:

1. Удосконалення роботи спеціальних органів, які стежать за нецільовим використанням бюджетних коштів.
2. Забезпечення невідворотності настання відповідальності за вчинювані корупційні правопорушення.
3. Удосконалення системи протидії корупції в органах публічної влади України на основі позитивного досвіду зарубіжних країн.
4. Формування антикорупційної правосвідомості у суспільстві.
5. Забезпечення невідворотності настання юридичної відповідальності за корупційні правопорушення, що забезпечить додатковий стримувальний ефект для всіх органів публічної влади України.
6. Удосконалення існуючої системи профілактики корупції та превенції корупційних правопорушень, що вчиняються публічними службовцями.
7. Оптимізація усіх функцій органів публічної влади з метою ефективізації їхньої діяльності в антикорупційній сфері.
8. Формування високого рівня нетерпимості суспільства до корупції та будь-яких її проявів, утвердження культури доброчесності та поваги до принципу верховенства права.
9. Цифрова трансформація реалізації повноважень органами публічної влади, забезпечення прозорості їхньої діяльності як фундаменту для мінімізації корупційних ризиків у такій діяльності.

Вважаємо, що ці напрями державної антикорупційної політики в органах публічної влади повинні враховуватися під час розроблення, зокрема, програмних документів Кабінету Міністрів України, інших органів публічної влади задля забезпечення ефективного запобігання корупції в усіх сферах

державної політики, а також з метою ефективної та дієвої реалізації антикорупційних програм.

Дієвим засобом протидії корупції є підвищення прозорості діяльності органів публічної влади, оскільки це суттєво скорочує можливості приховування корупційних правопорушень.

З цього приводу слід сказати, що існує необхідність створення Єдиної комплексної інформаційної системи правоохоронних органів, що дасть змогу отримати фундамент для того, щоб сформувати потужний потенціал інформаційно-аналітичної підтримки як системи органів публічної влади загалом, так і структур по протидії корупційним правопорушенням зокрема. Дана інформаційна система може створити єдиний інформаційний простір, в якому б діяли усі органи публічної влади України, а також інші зацікавлені інституції.

Необхідно також аби відбулося посилення співпраці органів публічної влади з громадськістю у галузі протидії корупції, що вимагає врахування рекомендацій Стамбульського плану, одним із принципів якого є активна підтримка участі громадянського суспільства у реформах шляхом сприяння громадському обговорення корупції та участі громадян у запобіганні її проявам шляхом:

- ініціювання на різних рівнях кампаній щодо підвищення поінформованості суспільства та проведення освітніх програм, що стосуються негативних наслідків явища корупції;

- залучення неурядових організацій до моніторингу діяльності публічного сектору, забезпечення наявності в цих організаціях необхідних методів і навичок для запобігання корупції;

- розширення співробітництва між урядовими структурами, неурядовими організаціями, приватним сектором, професійними організаціями, незалежними науково-аналітичними центрами в питаннях запобігання та протидії корупції;

- затвердження положень, що будуть гарантувати неурядовим організаціям необхідні права для ефективної участі в боротьбі з корупцією;

– забезпечення доступу громадськості до інформації, що має відношення до сфери протидії корупції, в тому числі, в органах публічної влади.

Як показало дослідження міжнародного досвіду, представники громадськості, здебільшого громадські організації, можуть в аспекті запобігання та протидії корупції підтримувати співпрацю з владою й суспільством у наступні основні способи:

1) сприяти підвищенню антикорупційної освіченості й зростанню усвідомлення небезпеки та негативних наслідків корупції у суспільстві;

2) діяти в якості каталізаторів і посередників, відіграючи з'єднуючу роль у налагодженні й підтримці двосторонньої взаємодії між зацікавленими сторонами;

3) виступати в ролі експертів із питань, що стосуються протидії корупції в органах публічної влади, формуючи окремі групи, що необхідні для активізації впливу на державні процеси антикорупційного характеру;

4) проводити різного роду дослідження й формувати пропозиції щодо модернізації державної політики в сфері протидії корупції в органах публічної влади;

5) реалізовувати моніторинг впровадження національної антикорупційної стратегії та державних програм запобігання корупції в органах публічної влади.

Результативність та ефективність таких завдань у вітчизняних реаліях суттєво залежить від збільшення рівня залучення громадськості до антикорупційної діяльності та кампаній громадських організацій, а не лише від одного тільки бажання органів публічної влади брати до уваги позицію громадянського суспільства. До того ж, формування громадянської нетерпимості до корупції в суспільстві, надання практичних порад органам публічної влади щодо шляхів боротьби з корупцією, підвищення обізнаності громадськості може дати більш суттєвий ефект непрямого впливу на формування та реалізацію антикорупційної політики в органах публічної влади

знизу вгору, адже активна громадська думка є головним рушієм процесів реальних змін у суспільстві.

Тому в аспекті інтеграції нашої держави до міжнародних структур та Європейського Союзу, Україні слід продемонструвати активну та рішучу співпрацю з громадянським суспільством в даних питаннях. Особливо важливу роль це має в рамках оцінки міжнародними антикорупційними організаціями прогресу вітчизняної влади у запобіганні та протидії корупції в органах публічної влади. Тому громадськість повинна використовувати дані механізми в процесі співпраці з органами публічної влади, при цьому добросовісно виконуючи свою роль та поступово посилюючи свій вплив в суспільстві.

Важливо також сказати, що хоч і посилення законодавства, профілактика корупційних порушень – це ефективні методи протидії, однак, навіть застосування зарубіжного досвіду у боротьбі з корупцією не буде достатньо ефективним у вітчизняній реальності. Менталітет та виховання населення накладають певний відбиток недовіри до системи органів публічної влади та зумовлюють пошуки вирішення своїх питань і проблем шляхом підкупу посадовців та висловлювання «подяки» публічним службовцям за надані послуги. Саме тому, ефективні підходи, в першу чергу, слід шукати в освіті.

Як основні цілі освіти громадян у сфері запобігання та протидії корупції в органах публічної влади можна назвати:

- 1) просвітницьку роботу;
- 2) виховання почуття громадянської відповідальності;
- 3) зміцнення довіри до органів публічної влади.

До того ж, одну з провідних ролей у антикорупційній освіті відіграють засоби масової інформації.

Далі на рис. 3.1 наведемо рекомендації, наведені Трансперенсі Інтернешнл Україна, які стосуються реалізації державної антикорупційної політики в органах публічної влади.

Рис. 3.1. Рекомендації Трансперенсі Інтернешнл Україна за результатами 2021 року

Джерело: [84]

Варто також зазначити, що організація «Transparency International» сформуvala глобальні та універсальні рекомендації для всіх урядів, які будуть корисні і для України:

- 1) Підтримувати права, необхідні для притягнення влади до відповідальності.
- 2) Відновити та посилити інституційний контроль за владою.
- 3) Боротися з транснаціональними формами корупції.
- 4) Захищати право на інформацію про державні витрати [84].

Також слід сказати, що організація «Transparency International Ukraine» пропонує 5 конкретних кроків, які посприяють зниженню рівня корупції в органах публічної влади України в найближчій перспективі. Відобразимо їх на рис. 3.2.

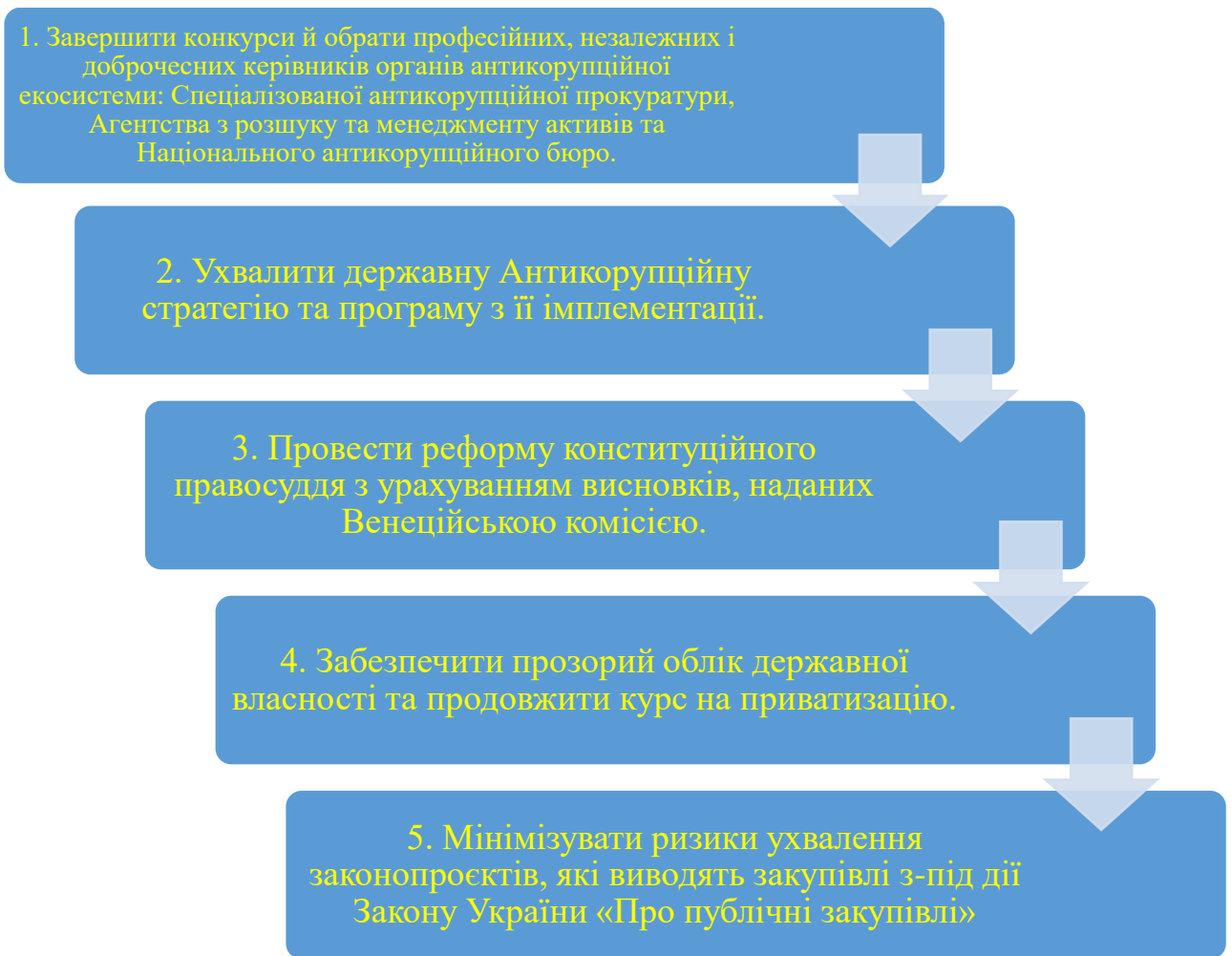

Рис. 3.2. П'ять кроків, які посприяють зниженню рівня корупції в органах публічної влади України в найближчій перспективі
Джерело: побудовано на основі джерела [84].

Вважається, що показниками ефективності реалізації пропонованих заходів, що мають на меті вирішення проблем реалізації державної антикорупційної політики в органах публічної влади можуть бути, зокрема, позитивна оцінка реалізації державної антикорупційної політики з боку авторитетних міжнародних організацій; підвищення позиції нашої держави в рейтингу ІСП; зменшення частки населення, яке невдоволене діяльністю органів публічної влади, та відповідне збільшення такої частки населення, яка негативно ставиться до корупційних проявів як таких; збільшення кількості громадян, готових власноруч сприяти протидії корупції в органах публічної влади, а також повідомляти про усі відомі їм факти корупційних проявів чи ризики таких проявів тощо.

Отже, всебічний аналіз державної антикорупційної політики в органах публічної влади України показав, що врегулювати та покращити антикорупційну політику може лише комплексний підхід у всіх сферах діяльності. Реалізація системного підходу у цьому питанні нині є найефективнішим механізмом протидії корупції. Внаслідок цього, по-перше, необхідно надати можливість ЗМІ вільно вести свої незалежні розслідування у сфері запобігання корупції в органах публічної влади. Гласність – один із найдієвіших інструментів боротьби з корупційними проявами. По-друге, за роботою публічних службовців та чиновників має здійснюватися постійний та незалежний контроль. Тому необхідно створення системи контролюючих органів з чіткими повноваженнями у цій сфері. По-третє, необхідним є вдосконалення законодавчої бази. Будь-яка система розвивається та підлаштовується під реалії сьогодення, питання запобігання корупції в органах публічної влади України – не виняток. Проте сучасне законодавство дещо відстає від теперішніх реалій.

Крім того, не на останньому місці стоїть формування нетерпимості до корупційних проявів у суспільстві. Громадяни повинні розуміти природу корупції і не давати хабарі, тому що отриманий прибуток у короткостроковому періоді для багатьох згодом матиме наслідком погіршення стану бюджету. Дуже важливим є також створення освітніх стандартів щодо формування антикорупційної правосвідомості громадян. Тобто, у будь-якому випадку, боротьба з корупцією в системі органів публічної влади України повинна мати комплексний характер, адже тільки тоді вона буде ефективною.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки проведеного в рамках кваліфікаційної роботи дослідження, слід зробити наступні висновки.

1. Було встановлено, що корупція є негативним, складним і багатогранним соціально-правовим явищем, що не має єдиного, універсального і всеосяжного визначення. У найзагальнішому вигляді корупція визначається як соціально-економічна категорія, яка має на увазі відносини, що складаються між особами, які обіймають посади в органах публічної влади, та окремими громадянами у зв'язку з використанням можливостей публічної служби з метою отримання особистої вигоди на шкоду інтересам третьої сторони, зокрема держави. Причинами її розвитку та процвітання можуть бути і політична нестабільність, і ослаблення соціального контролю, і економічний спад, і дефекти правової системи.

Здійснивши аналіз численних дефініцій корупції з наукових джерел, а також міжнародних та вітчизняних нормативно-правових актів, видається можливим надати власне авторське визначення корупції. Так, під останньою розуміємо складне та багатогранне соціально-правове явище, що характеризується навмисним використанням посадовцем свого службового становища та влади в корисливих чи інших цілях, включаючи також і підкуп зазначених осіб, з метою вчинення ними (або з метою утримання від вчинення) корупційних дій при виконанні своїх посадових обов'язків.

Без розуміння сутнісних характеристик явища корупції важко вирішити важливі проблеми щодо її попередження та припинення в системі органів публічної влади. Виділено наступні загальні риси, властиві явищу корупції: корупція – це не механічна проста сукупність однорідних правопорушень, а комплексне соціально-правове явище; корупція – це системне явище; корупція – це суспільні відносини між особами, наділеними владним статусом та тими, хто цією владою не наділений; це дії, скоєні за винагороду, обов'язково пов'язані з виконанням посадовою особою своїх службових обов'язків.

Стало зрозумілим, що соціальна небезпека корупції виражається у реальній шкоді для суспільних інтересів від вчинюваних корупційних діянь. Це ті негативні зміни, яких зазнають суспільні цінності, а також ті витрати суспільства, які виникли внаслідок необхідності запобігання та протидії корупції. Особливо небезпечною є корупція в тих сферах життєдіяльності, від яких безпосередньо залежить щоденний добробут населення. Зроблено припущення про те, що політична та воєнна ситуація в країні, виникнення нових реалій, обмежень та заборон можуть спровокувати розвиток нових форм корупційних правопорушень. У зв'язку з цим державі необхідно буде переглянути законодавче визначення корупції, дати більш точне та розгорнуте визначення корупції, закріпивши чіткі ознаки даного негативного соціально-правового явища на законодавчому рівні.

2. Стало зрозумілим, що існуючі форми прояву та види корупції досить різноманітні, а їхня різноманітність залежить від конкретних соціально-економічних умов життя певного періоду. Тобто, однією класифікацією неможливо охопити, впорядкувати чи структурувати таке багатоаспектне явище як корупція. Безліч її форм, видів, класифікацій пояснюється складною, багаторівневою системою причинно-наслідкових зв'язків, що призводять до появи корупції. Найпоширенішими підставами для класифікації корупційних відносин є наступні: причини походження корупційних відносин; склад корупційних відносин; тип одержаних вигод. Зроблено припущення, що класифікація корупції повинна враховувати не лише рівень інституціоналізації проблеми, але будуватися на більш конкретних підставах і, відповідно, включати не лише «типові», а й «видові» форми її прояву (форми поведінки). У цьому випадку доречним буде використання при класифікації низки додаткових критеріїв, таких як «сфера поширення», «ієрархічність позицій публічних службовців», «масштаб прояву», «ступінь стійкості» та інші.

3. Переконалися, що корупція посягає на основи державної влади, порушує нормальну управлінську діяльність органів публічної влади, підриває їх авторитет, деформує правосвідомість громадян, створюючи у них уявлення

про можливість задоволення особистих та колективних інтересів шляхом підкупу посадових осіб, перешкоджає конкуренції ускладнює економічний розвиток тощо. Під корупцією в органах публічної влади розуміємо суспільно небезпечне протиправне явище, яке характеризується корисливим використанням посадовими особами органів публічної влади у особистих чи інших інтересах службових повноважень, а також пов'язаного з ними офіційного авторитету. Виходячи з аналізу наукової юридичної літератури, було проведено групування причин корупції, внаслідок чого виділено: економічні, соціальні, адміністративні, національні, політичні, правові, інституційні, інформаційні причини корупції.

Припущено та обгрунтовано, що головною причиною поширення корупції в органах публічної влади в Україні є специфіка нашої економічної системи. Агресивний, підприємницький клімат, який створюється через відсутність дієвих механізмів захисту прав власності, нераціонально жорсткою фінансовою політикою, у тому числі й податковою системою, не сприяє утворенню здорового ринку. Звичайно, все це є чудовим поживним середовищем для такого явища, як корупція. До того ж, у вітчизняному нормативно-правовому законодавстві переважає кількість законів непрямої дії, які залишають простір для свавілля публічних службовців, а отже, і для корупції. Не менш важливим є те, що корупція використовується міжнародним бізнесом як інструмент для проникнення на наш ринок та закріплення на ньому.

Тому таке явище як корупція має великі масштаби і знаходить своє відображення практично у всіх сферах життєдіяльності суспільства і держави. Мало хто усвідомлює повною мірою її негативні наслідки, тому суспільство, як і раніше, виявляє терпимість по відношенню до цього явища. Однак, завдяки корупції в Україні все більше зростає і розвивається тіньова економіка, що у свою чергу призводить до низьких податкових надходжень та ослаблення державного бюджету, загострюються соціальні проблеми, державі не вистачає фінансових важелів для управління економікою та виконання бюджетних зобов'язань. В свою чергу, масштаби корупції збільшуються не лише у системі

публічної влади, а й у комерційних організаціях, що знижує рівень ефективності економіки нашої країни загалом. Як наслідок, основною жертвою корупції стає народ. Закріплюється та збільшується майнова нерівність та бідність великої частини населення. Внаслідок цього, падає престиж влади у країні, падає престиж країни на міжнародній арені. Збільшується ризик руйнування демократії та приходу диктатури у світлі боротьби з корупцією. Отже, наслідки корупції не просто масштабні, її становлення і все більший розвиток – це не тільки ризик краху публічної влади, а й ризик політичного та економічного краху України на міжнародній арені. Можна зробити висновок, що стан корупції в органах публічної влади України пов'язаний із недостатньо розвиненою законодавчою системою, низькою правовою культурою населення, недосконалістю системи контролю та нагляду.

4. Встановлено, що державна політика в сфері запобігання корупції є розробкою та здійсненням послідовних заходів, спрямованих на усунення умов і причин, що лежать в основі появи корупції в різних сферах життєдіяльності суспільства. Антикорупційна політика не повинна йти в розріз із загальною державною політикою, в її цілі та завдання входить представляти інтереси суспільства, ціннісні основи держави та відображати пріоритети розвитку країни у всіх сферах. Державна антикорупційна політика в сфері запобігання корупції в органах публічної влади може трактуватися як складова державної політики, що має ідеолого-діяльнісний характер, суттю якої є протидія навмисному використанню посадовими та (або) публічними особами наданої їм дискреційної влади в корисливих цілях з метою задоволення особистих чи групових інтересів на шкоду інтересам суспільства, держави та окремих людей. Відзначено, що важливе місце у системі забезпечення національних інтересів має Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки.

Система суб'єктів реалізації антикорупційної політики держави в органах публічної влади в Україні має наступний вигляд: а) спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції: органи прокуратури, Національної поліції України, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з

питань запобігання корупції; б) Спеціалізована антикорупційна прокуратура; в) Вищий антикорупційний суд України; г) Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів; д) органи загальної компетенції: Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Президент України.

5. Вважається, що особливу увагу слід приділити роботі з інститутами громадянського суспільства, оскільки вони можуть забезпечити висвітлення діяльності органів публічної влади та рівня корумпованості органів публічної влади. До основних механізмів запобігання корупції, які можуть бути ефективно застосовані в аспекті реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади в Україні, належать: моніторинг діяльності органів публічної влади щодо прозорості та відкритості їхніх дій; захист прав і свобод людини і громадянина; забезпечення інформаційної відкритості органів публічної влади щодо стану запобігання корупції та ефективності вжитих заходів; організація правопросвітницької роботи з населенням та окремими соціальними групами, які беруть безпосередню участь у реалізації антикорупційної політики в державі. Окрім того, дієвим механізмом запобігання корупції в органах публічної влади може бути інституційне об'єднання громадських організацій. Результатом таких дій можуть стати позитивні зрушення в освітній складовій, формування громадської думки та довіри до публічних джерел, своєрідний механізм підтримки антикорупційних ініціатив тощо.

6. З'ясовано, що за сучасних умов в нашій державі фактично відсутня дієва стратегія запобігання і протидії корупції в органах публічної влади, яка б ураховувала специфіку наявної проблеми в країні. Вважається, що саме на підставі отриманих результатів наукових досліджень має вдосконалюватись і антикорупційна політика держави. Усе сказане вище підводить до висновку про те, що протидіяти корупції необхідно в усіх галузях. Зміцнення демократичної політики, прозорість у діяльності публічних службовців, розвиток

громадянського суспільства, застосування сучасних технологій та новітнього досвіду розвинених країн – це те, що сприятиме успішній протидії корупції.

7. Дослідження показало, що профілактика корупції шляхом підвищення зарплат публічним службовцям, кваліфікована підготовка кадрів показують свою ефективність, зокрема, на прикладі Республіки Сінгапур. На жаль, викоренити корупцію з органів публічної влади практично неможливо, однак закордонний досвід боротьби з цим антисоціальним явищем показує, що існують ефективні механізми протидії корупційним проявам усередині держави та суспільства. Для їх реалізації необхідно провести модернізацію комплексу заходів, спрямованих на реалізацію державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади. Вітчизняна антикорупційна політика на сьогоднішній день все ближча до розробки механізмів, що відповідають міжнародним стандартам. Незважаючи на особливості українського менталітету та економіки, на наш погляд, все ж є можливим використання позитивного зарубіжного досвіду у рамках реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади.

8. Всебічний аналіз державної антикорупційної політики в органах публічної влади України показав, що врегулювати та покращити антикорупційну політику може лише комплексний підхід у всіх сферах діяльності. Реалізація системного підходу у цьому питанні нині є найефективнішим механізмом протидії корупції. Внаслідок цього, по-перше, необхідно надати можливість ЗМІ вільно вести свої незалежні розслідування у сфері запобігання корупції в органах публічної влади. Гласність – один із найдієвіших інструментів боротьби з корупційними проявами. По-друге, за роботою публічних службовців та чиновників має здійснюватися постійний та незалежний контроль. Тому необхідно створення системи контролюючих органів з чіткими повноваженнями у цій сфері. По-третє, необхідним є вдосконалення законодавчої бази. Будь-яка система розвивається та підлаштовується під реалії сьогодення, питання запобігання корупції в органах

публічної влади України – не виняток. Проте сучасне законодавство дещо відстає від теперішніх реалій.

Крім того, не на останньому місці стоїть формування нетерпимості до корупційних проявів у суспільстві. Громадяни повинні розуміти природу корупції і не давати хабарі, тому що отриманий прибуток у короткостроковому періоді для багатьох згодом матиме наслідком погіршення стану бюджету. Дуже важливим є також створення освітніх стандартів щодо формування антикорупційної правосвідомості громадян. Тобто, у будь-якому випадку, боротьба з корупцією в системі органів публічної влади України повинна мати комплексний характер, адже тільки тоді вона буде ефективною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабенко К.А., Діденко Н.Г., Кондрашова М.В. Прояви корупції в системі освіти: запобігання та протидія: навч.-мет. посіб. Київ: Грамота, 2015. 184 с.
2. Башкатова В. Державна політика у сфері запобігання і протидії корупції в Україні. *Юридичний вісник*. №. 2020. С. 44-50. URL: http://www.yurvisnyk.in.ua/v1_2020/7.pdf
3. Без прогресу: про що говорить свіжий Індекс сприйняття корупції. 2022. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org>
4. Біблія. Книги священного писання Старого та Нового завіту. Переклад українською Патріарха Філарета (Денисенка). Київ: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського патріархату, 2004. 1407 с.
5. Васильєва О.І., Васильєва Н.В. Зарубіжний досвід антикорупційної діяльності в органах публічної влади. *Інвестиції: практика та досвід*. №13. 2019. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/13_2019/12.pdf
6. Васильєва О.І., Васильєва Н.В. Корупція – одна з найактуальніших проблем сучасності. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 6. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/6_2019/3.pdf
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD). Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. 736 с.
8. Викривачам корупції пропонують активізуватися, а державі – краще їх захищати. URL: <http://ti-ukraine.org/news/oficial/5402.html>.
9. Гаман П.І. Антикорупційна державна політика: проблеми та перспективи розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. №10. 2018. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/3.pdf

10. Гура В. Корупція: поняття та види, причини виникнення. *Економічний аналіз*. Том 32. № 2. 2022. С. 73-81. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/2028>
11. Дем'янчук Ю. Актуальні проблеми протидії корупції з урахуванням зарубіжного досвіду. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 17. С. 112-115.
12. Дмитрієв Я.В. Причини виникнення корупційних ризиків у системі державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. № 4. 2016. С. 92-95.
13. Др'омов С.В., Кальниш Я.Г. Корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії. За ред. Я.Г. Кальниша. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2010. 88 с.
14. Жовнірчик Я.Ф., Бандура І.С. Проблеми запобігання і протидії корупції в органах публічної влади. *Інвестиції: практика та досвід*. № 17. 2017. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/17_2017/14.pdf
15. Задорожний С.А. Сучасні передумови виникнення корупції. Проблеми реалізації державної антикорупційної політики в Україні: зб. наук. пр. Київ: НАДУ, 2011. С. 43-46.
16. Запобігання корупції: підручник. За заг. ред. Б.М. Головкина. Харків: Право, 2019. 296 с.
17. Запобігання та протидія корупції: навчальний посібник / авт. кол.: А.М. Михненко (кер. авт. кол.), Р.П. Марчук, А.М. Мудров та ін.; за ред. проф. А.М. Михненка. Київ: НАДУ, 2010. 360 с.
18. Зубкова Л.А. Сучасний стан і проблеми запобігання корупції в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. № 3 (104). 2017. С. 32-35.
19. Каленіченко Л.І., Слинко Д.В. Поняття, ознаки та види корупції. *Право і безпека – Право и безопасность – Law and Safety*. № 1 (84). 2022. URL: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.1.04>

- 20.Калмиков Д.О., Сінченко Д.В. Запобігання корупції: методичні рекомендації для місцевих активістів. Кив: ФОП Москаленко О.М., 2017. 242 с.
- 21.Калугіна І.О. Суб'єкти формування, реалізації та забезпечення антикорупційної правової політики в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис. Правова система: теорія і практика*. №4. 2020. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2020/4/25.pdf>
- 22.Капінос М.С. Трансформація механізмів державного управління на регіональному рівні в сучасних умовах: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: Київ: *Національна академія державного управління при Президентові України*. 2011. 20 с.
- 23.Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку: Резолюція Ген. Асамблеї ООН від 17.12.1979 № 34/169. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282 (дата звернення: 05.11.2022)
- 24.Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. Із змінами, внесеними згідно із Законом № 27-ІХ від 03 вер. 2019 р., ВВР, 2019, № 38, ст.160.
- 25.Корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії. С.В. Дрьомов, Ю.Г.Кальниш, Д.Б. Клименко, Г.О. Усатий, Л.М. Усаченко; за редакцією Ю.Г.Кальниша. Київ: Пріоритети, 2010. 88 с.
- 26.Костенко Д.В. Поняття корупції, її сутнісні характеристики, основні підходи дослідження. *Державно-управлінські студії*. 2018. № 10. URL: <http://box5800.temp.domains/~ipkeduua/poniattiakoruptionsii-yii-sutnisnikharktery%20styky-osnovni-pidkhody-doslidzhennia/>
- 27.Кушнар'ов І.В. Стратегія протидії корупції як складова антикорупційної політики. *Право і безпека*. 2012. № 5 (47). С. 177-181.
- 28.Лавренюк Ю.Ф. Пріоритетні напрями антикорупційної політики України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління*. 2014. Вип. 1. С. 35-37.

- 29.Лазаренко С. Ж., Бабенко К. А. Політико-правові та соціальні передумови корупції в органах державної влади. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 1. С. 120-122.
- 30.Лазаренко С.Ж. Суб'єктивні причини поширеності корупції в системі державної служби в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 3. 2015. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=817>
- 31.Мартинов Д.Ю., Обушна Н.І. Феномен корупції в системі публічного управління: теоретичні аспекти наукового дискурсу. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. №8. 2020. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/102.pdf
- 32.Мельник М.І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): монографія. Київ: Юрид. думка, 2004. 400 с.
- 33.Наливайко І.О. Роль інститутів громадянського суспільства у запобіганні і протидії корупції в органах публічної влади.*Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. №2. 2022. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/261385>
- 34.Невмержицький Є.В. Механізми протидії корупції: стан та проблеми вдосконалення. *Вісник Національної академії прокуратури України*. № 3. 2018. С. 62-68.
- 35.Нелезенко Н. П. Концептуальні рішення запобігання корупції в процесі формування програм інноваційного розвитку України. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління*. 2013. Вип. 4. С. 304-311.
- 36.Новіков О. Світовий досвід функціонування спеціалізованих антикорупційних органів. *Ефективність державного управління*. № 43. 2015. С. 52-57.
- 37.Нонік В.В. Дослідження сутності та трактування поняття «корупція»: еволюційний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 3. С. 99-105.

- 38.Плекан В. Особливості та причини виникнення корупції в правоохоронних органах України. *Підприємництво, господарство і право*. № 4. 2021. С. 231-238.
- 39.Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2016, № 4, ст.43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 13.11.2022)
- 40.Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014, № 49, ст.2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 03.11.2022)
- 41.Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України; Стратегія від 20.06.2022 № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (09.11.2022)
- 42.Про затвердження Положення про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 11.07.2018 № 613. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/613-2018-п#Text> (дата звернення: 12.11.2022)
- 43.Про прокуратуру: Закон України; Перелік від 14.10.2014 № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 2-3, ст.12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 12.11.2022)
- 44.Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2016, № 31, ст.545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 12.11.2022)

- 45.Пухкал О. Роль громадянського суспільства у протидії політичній корупції в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2013. Вип. 2. С. 80-86.
- 46.Расюк Е.В. Соціальна небезпека корупції та її наслідки для держави і суспільства. *Вісник Академії адвокатури України*. Том 13, №1(35). 2016. С. 107-110.
- 47.Расюк Е.В. Сучасна антикорупційна політика України. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 7. С. 31-34.
- 48.Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали V Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 9-10 груд. 2020 р.): у 2 ч. Редкол.: В.В. Черней, С.Д. Гусарев, С.С. Чернявський та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч. 1. 300 с. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zaxodi/zbirniki/2020/anty-korupc1_1.pdf
- 49.Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали VI Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 9-10 груд. 2021 р.). Редкол.: В.В. Черней, С.Д. Гусарев, С.С. Чернявський та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. 457 с. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/antikoruptsia/2021/materialy_konf_korup_081221.pdf
- 50.Рудой К.М. Запобігання корупції як напрямок забезпечення міжнародної безпеки. *Правова держава*. 2015. № 19. С. 69-73.
- 51.Санжаровець В.М. Корупційний делікт у контексті глобалізаційних трансформацій. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2012. № 2. С. 80-84.
- 52.Скочиляс-Павлів О.В. Корупція як негативне соціально-правове явище: ознаки та причини. *Право та державне управління*. № 2(35). Т.2. 2019. С. 41-46.
- 53.Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgibin/m/s2.pl?Article=9654&action=show>

- 54.Сметаніна Н.В. Небезпечні наслідки корупції для особи, держави та суспільства. *Право і суспільство*. №4(2). 2017. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/4_2017/part_2/37.pdf
- 55.Сокурєнко В.В. Корупція як зовнішня загроза Національній безпеці України. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 9 груд. 2016 р.) / редкол.: В. В. Черней та ін.; МВС України, Нац. акад. внутр. справ, Нац. акад. правових наук України, ГС «Центр запобігання та протидії корупції». Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 103-105.
- 56.Соловійов В.М. Запобігання і протидія корупції в державному управлінні України: монографія. Київ: *Інстит законодавства Верховної Ради України*. 2012. 508 с.
- 57.Супрун Т.М. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 2-3 (6-7). С. 199-204.
- 58.Тімашов В. Причини та умови корупції в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. № 865. 2017. С. 338-344.
- 59.Трепак В. Міжнародний досвід запровадження системи заходів антикорупційної спрямованості. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. № 2 (10). 2015. С. 233-246.
- 60.Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією: Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102 (дата звернення: 12.11.2022)
- 61.Чайка І.Ю., Дьомочка Г.В. Феномен корупції: особливості міждисциплінарного аналізу. *Право та державне управління*. №1. 2021. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2021/25.pdf
- 62.Чубенко І. Зарубіжний досвід боротьби з корупцією в органах виконавчої влади. URL: http://www.dgpn.lviv.ua/index-php?option=com_content&task=view&id=363&It.

- 63.Шевчук Б. Європейські принципи належного врядування та реформа системи органів виконавчої влади в Україні. Демократичне врядування: електрон. наук. фах. Вид. Львів. регіон. ін-т упр. Нац. акад. держ. упр. при президентові України. Львів: 2021. Вип. 9.
- 64.Шкуропат О. Міжнародний досвід антикорупційної політики. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Управління»*. 2014. Вип. 1. С. 356-369. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2014_1_46
- 65.Black's Law Dictionary. URL: <https://www.freelawdictionary.org/corruption/>
- 66.Bondarenko O., Reznik O., Garmash Ye., Andriichenko N., Stohova O. Participation of Ukraine in International Cooperation against Corruption. *Amazonia Investiga*. 2020. No. 9 (29). Pp. 407-416. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2020.29.05.45>.
- 67.Code of Ethics for United States Government Service. URL: <https://www.thoughtco.com/code-of-ethics-for-us-government-service-4052443>
- 68.Filek J. Polski trójkąt korupcyjny. *Annales: etyka w życiu gospodarczym*. 2006. Vol. 9, Nr 1. S. 157-171.
- 69.Gerring J., Thacker S. Political Institutions and Corruption: The Role of Unitarism and Parliamentarism. *B.J.Pol.S.* V. 34, Issue 2. P. 295-330.
- 70.Heidenheimer A., Johnston M. Political Corruption: a handbook. New Brunswick: *Transaction Publishers*, 1989. 1017 с.
- 71.Johnson G. Exploring Corporate Strategy. 6th ed. *Pearson Education Ltd: FT Prentice Hall*. 2002. 1082 p.
- 72.Kalenborn C., Lessmann C. The impact of democracy and press freedom on corruption: Conditionality matters. *Journal of Policy Modeling*. 2013. No. 6. P. 857-886.
- 73.Klitgaard R. Addressing corruption together. URL: <https://scholar.cgu.edu/robert-klitgaard/wp-content/uploads/sites/22/2017/02/Addressing-corruptiontogether.pdf>

74. Kondratiuk O., Fedchak I., Lepekha O., Senyk S., Marets B. War on crime: From passive behaviour of an undercover agent to active forms of covert influence on accomplices of criminal activities. *Philosophy, economics and law review*. 2021. Volume 1. №. 2. P. 150-172.
75. Lewis C.T. An Elementary Latin Dictionary. *Eastford: Martino Fine Books*, 2013. 968 p.
76. Nalyvaiko L., Marchenko O., Ilkov V. Conceptualisation of the Phenomenon of Corruption: International Practices and Ukrainian Experience. *Economic Annals-XXI*. 2018. № 172 (7-8). P. 32-37.
77. Nalyvaiko, L., Chanysheva, G., Kozin, S. Remuneration Of Public Servants In The Federal Republic Of Germany. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. №4 (5). P. 228-232.
78. Oxford Learners Dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/corruption>
79. Podorozhnii Ye., Obushenko N., Harbuziuk K., Platkovska O. Legislative regulation of grounds for dismissal of an employee for committing a corruption or corruption-related offense. *Amazonia Investiga*. 2020. No. 9 (26). Pp. 304-310. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2020.26.02.34>
80. Preventing corruption in Public Administration: Citizen Engagement for Improved Transparency and Accountability: *Report of expert group meeting 25-28 June 2012*. United Nations, New York, 2012. 91 p.
81. Shleifer A., Vishny R.W. Corruption. *The Quarterly Journal of Economics*. 1993. № 3. P. 599-617.
82. SWEDEN to the EU Anti-Corruption Report. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/organized-crime-and-human-anti-corruptionreport/docs/2014_acr_sweden_chapter_en.pdf
83. The laws of the twelve tables. URL: <https://facultystaff.richmond.edu/~wstevens/FYStexts/twelvetables.pdf>

84. Transparency International Ukraine. Індекс сприйняття корупції – 2021. 2022. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2021/>
85. Trust in Government Ethics Measures in OECD Countries: *The Book is available from*. URL: <https://www.oecd.org/gov/ethics/48994450.pdf>
86. Tytko A., Smokovych M., Dorokhina Yu., Chernenchenko O., Stremenovskiy S. Nepotism, favoritism and cronyism as a source of conflict of interest: corruption or not? *Amazonia Investiga*. 2020. No. 9 (29). Pp. 163-169. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2020.29.05.19>
87. UN Guide for Anti-corruption Policies. URL: https://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/UN_Guide.pdf
88. 18 of the Best Code of Conduct Examples. 2022. URL: <https://www.insight.com/resources/18-of-the-best-code-of-conduct-examples/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Стан реалізації рекомендацій організації «Transparency International Ukraine» щодо покращення показників реалізації державної політики в сфері запобігання корупції в органах публічної влади України

Назва рекомендації	Стан виконання
<p align="center">Запровадити прозоре та підзвітне управління публічними активами та гарантувати подальший розвиток сфери закупівель</p>	<p align="center">виконано частково</p>
<p align="center">Розблокувати та підготувати об'єкти до приватизації</p>	
<p align="center">Розкрити інформацію про об'єкти державної власності</p>	<p align="center">виконано частково</p>
<p align="center">Розробити новий Реєстр об'єктів державної власності як доступний та зручний інструмент для візуалізації та пошуку об'єктів</p>	
<p align="center">Змінити законодавчу базу у сфері управління об'єктами державної власності</p>	

<p>Вдосконалити сфери закупівель відповідно до взятих міжнародних зобов'язань</p>	
<p>Мінімізувати ризики ухвалення законопроектів, які суперечать Закону України «Про публічні закупівлі»</p>	<p>виконано частково</p>
<p>Забезпечити ефективний контроль та моніторинг закупівель Держаудитслужбою</p>	
<p>Забезпечити незалежність та спроможність антикорупційної інфраструктури</p>	<p>виконано частково</p>
<p>Провести прозорі та неупереджені конкурсні відбори керівників антикорупційних інституцій</p>	
<p>Забезпечити дієву систему стримувань і противаг для незалежності антикорупційної інфраструктури від адміністративного та політичного тиску</p>	<p>виконано частково</p>

<p>Законодавчо забезпечити антикорупційні органи необхідними інструментами для повноцінного здійснення своїх функцій</p>	<p>виконано частково</p>
<p>Запровадити збалансовану кримінальну відповідальність за «брехню в деклараціях» та умисне неподання декларації, що передбачала б санкцію у вигляді позбавлення волі</p>	<p>виконано частково</p>
<p>Сформувати професійну та незалежну судову владу</p>	<p>не виконано</p>
<p>Обрати добросовісний склад Вищої ради правосуддя за участі міжнародної спільноти та громадських експертів</p>	
<p>Ліквідувати Окружний адміністративний суд Києва</p>	<p>не виконано</p>
<p>Ініціювати новий комплексний законопроект з урахуванням усіх рекомендацій від Венеційської комісії щодо реформи Конституційного Суду та розглянути його найближчим часом</p>	<p>не виконано</p>